

De Plaatsnamenstudie in 1943

door H. J. VAN DE WIJER en H. DRAYE.

Ten gevolge van de velerlei moeilijkheden, die ook aan het wetenschappelijk werk gesteld werden gedurende het verlopen vierde oorlogsjaar, is de namenkundige bedrijvigheid te onzent, in vergelijking met vroeger, ongetwijfeld ietwat verflauwd.

De twee organismen die in dit land met de zorg voor de toponymische en anthroponymische opzoekingen belast zijn, konden evenwel gedurende het jaar 1943 hun werkzaamheden voortzetten. De Kon. Commissie voor Toponymie en Dialectologie publiceerde in de XVIIe jg. van hare *Handelingen* (1) de voortzetting van de wetenschappelijke bijdragen van J. LINDEMANS (nr 8) en H. DRAYE (nr 3), twee zeer doorwrochte studiën van A. VAN LOEY (zie nrs 19 en 20) en de jaarlijkse bibliografie van stellers dezes. Het Instituut voor Vlaamse Toponymie te Leuven publiceerde enkel, natuurlijk wegens de omstandigheden, als *Bijlage XVIII*, het zo pas vermeld bibliografisch overzicht en verder, als nr 2 in de reeks *Taalgrens en Kolonisatie*, de studie over „De gelijkmaking in de plaatsnamen” van H. DRAYE, overgedrukt uit deze *Handelingen*.

Als huldeblijk aan Prof. R. VERDEYEN verscheen in 1943

(1) Het Franstalig gedeelte van de *Handelingen* werd besproken door E. LEGROS in *Rev. Phil.* XXII (1943), 568-70.

een zeer geslaagd *Album René Verdeyen* (1), waarin een aantal waardevolle toponymische bijdragen werden opgenomen, o. m. van de hand van A. CARNOY (nr 16) en van J. LINDEMANS (nr 18), terwijl de jubilaris zelf een uiterst gedocumenteerde studie in het licht gaf over de etymologie van de namen *Vlaanderen* en *Vlaming* (nr 14).

In verband met de kolonisatiegeschiedenis en het ontstaan van de taalgrens in België, kan niet alleen gewezen worden op een aantal niet onverdienstelijke studiën die onder nr 9 werden samengevat, maar vooral op de lijvige bijdrage van onze collega J. VANNÉRUS over de littekens van de antieke verdedigingswerken in de Belgische toponymie (nr 10). Ook andere opstellen van Waalse geleerden zullen de Vlaamse toponymisten zeer van nut zijn: hier zijn vooral te vermelden de jaarlijkse bibliografie over de Waalse philologie van de hand van J. HAUST en zijn medewerkers (2), het goed overwogen opstel van E. LEGROS over de kadastranamen (zie nr 7) en ten slotte de „Toponymie de la Hesbaye liégeoise” van J. HERBILLON (3).

Verheugend is het ook, dat de toponymische en anthroponymische opzoekingen langzamerhand in bredere kringen belangstelling gaan wekken. In dit verband dient vooral te worden gewezen op de initiatieven en de werking van het „Verbond voor Heemkunde” dat, als afdeling van de „Vlaamsche Toeristenbond”, niet alleen een „Jaarlijksche Prijs van het Verbond voor Heemkunde” uitgeschreven.

(1) *Bruxelles-Den Haag*, 1943, 406 blz.

(2) HAUST, J.-LEGROS, E.-PIRON, M.-REMACLE, L. — La philologie wallonne en 1942. *Com. Top.* XVII (1943), 193-248.

„Toponymie”, nrs 45-55; „Frontière linguistique”, nrs 56-57; „Anthroponymie”, nrs 58-59.

(3) Het eerste deel van J. HERBILLON's *Toponymie de la Hesbaye liégeoise*, dat tien beknopte monografieën bevat, werd in 1943 afgesloten met de toponymie van Voroux-Goreux, met addenda en een aantal toponymische kaarten (*Wetteren*, 1943).

heeft (1), maar bovendien, door bemiddeling van zijn plaatselijke heemkundige studiekringen, menige wetenschappelijke enquête heeft op touw gezet (2). De studie van de Vlaamse plaatsnamen en van de plaatselijke geschiedenis zullen er ongetwijfeld baat bij vinden, indien in elke gemeente een „Dorpsboek”, een „Gulden boek”, of een „Gemeentekroniek” kon worden bijgehouden (3) en indien wetenschappelijke werkers op de medewerking van plaatselijke belangstellenden zouden kunnen rekenen. Wij drukken de wens uit dat op de door het „Verbond voor Heemkunde” ingeslagen weg zou worden voortgewerkt !

Ten slotte vestigen wij hier de aandacht op het feit dat voor de derde maal reeds dit toponymisch overzicht kan worden beslôten met een afzonderlijke *Bijlage* van de hand van Dr K. ROELANDTS, gewijd aan de studie van de per-

(1) Zie hierover o. m. *Toer.* XXII (1943), 60 ; 87 ; 219 en *Heemkunde* II (1943), 73. In de eerste jaarlijkse wedstrijd (1943) van het „Verbond voor Heemkunde” werd de „Toponymie van Schaarbeek” door R. VAN DEN HAUTE bekroond (zie *Toer.* XXII (1943), 197 en XXIII (1944), 63) ; voor de tweede wedstrijd werd o. m. een „Plaatsnaamkunde van Denderleeuw” ingezonden door J. DE BROUWER en F. COUCK. Beide studiën werden volledig opgemaakt volgens het plan dat door het Instituut v. Vla. Toponymie wordt gevolgd bij het opstellen van een wetenschappelijke monographie.

(2) Zie over een enquête betreffende huisnamen, *Toer.* XXII (1943), 22 ; over het onderzoek betreffende de bosnamen, nr 2 van onderhavig overzicht. — In de Brugse „Werkgemeenschap voor Heemkunde” stond op de dagorde : „Bibliographie over de waterlopen in en rond Brugge, door allen op te zoeken” (*Toer.* XXII (1943), 6) ; de Aalsterse studiekring verzamelde een „Aalstersche bibliographie” (*Toer.* XXII (1943), 80) ; enz.

(3) Vgl. hierover *Toer.* XXII (1943), resp. blz. 9 en 18 ; 37 ; 119. Zie ook van de hand van den voorzitter van het „Verbond voor Heemkunde”, J. VAN OVERSTRAETEN (Aalst), de bijdrage : Wat kan een gemeentebestuur voor de Heemkunde doen? *Heemkunde* II (1943), 63-66. Hierin wordt o. m. gezegd : „wat de plaatsnamen betreft : herziening door een bevoegde commissie ; verklarende straatnamenborden ; hoëvenaamborden ; ... de toponymisten... behulpzaam zijn door het onderzoek van uw archief ; uw kiezerslijsten, uw atlassen der buurtwegen en der waterlopen... te vergemakkelijken” (blz. 65-66).

soonsnamen, waarmede dank zij de onvermoeibare werkzaamheid van Dr J. LINDEMANS een degelijk begin werd gemaakt. De eerste goed gefundeerde synthese van de wijdvertakte anthroponymische wetenschap door A. BACH zal deze jonge wetenschap ongetwijfeld ten goede komen.

* * *

In afwachting dat het wetenschappelijk contact met onze Noorderburen opnieuw mogelijk zal worden, kunnen wij hier reeds wijzen op enkele bijdragen op het gebied der Noordnederlandse plaatsnamenstudie (1) die in de schaarse tijdschriften, die wij hebben kunnen bereiken, opgenomen of vermeld worden :

HEEROMA, K. — Iets over de vroegste Nederlandse taalgeschiedenis. *Taalg.* XXXVII (1943), 1-11.

Vooraf over de verhouding Ingwaeoons : Frankisch (2); op blz. 3, pln. Beets < *baki-.

LEYDEN, F. — Landweren en wachtplaatsen in Gelderland.

(1) Interessant voor den toponymist zijn ook de volgende studiën :

HEËMSKERCK DÜKER, W. F. VAN--MOLEN, S. J. VAN DER — Friesland-Friezenland. 's-Gravenhage-Amsterdam, z. j.

Rec. WAELE, F. J. DE. *Nieuw Vlaanderen* IX (1943), nr 23, blz. 12.

JONG, D. L. DE — Voorne. Geschied- en aardrijkskundige aantekeningen betreffende de oudste bedijkingen van het westelijk gedeelte van het eiland Voorne. *Ts. Ndl. aardr. gen.* 2^e r. LX (1943), 301-33; 457-89.

MEERTENS, P. J.--KAISER, L. (e. a.). — Het eiland Urk (Publ. v. d. stichting voor het bevolkingsonderzoek in de drooggelegde Zuiderzeepolders, 9). *Alphen a. d. Rijn*, 1942.

Rec. HEEROMA, K. *Museum* L (1942/43), 70-73.

ROEVER, J. G. DE — Gemeentegrenzen in Westfriesland. *Ts. Ndl. aardr. gen.* 2^e r. LX (1943), 573-609; 673-705.

(2) Over deze spannende kwestie leze men ook de bijlage van TH. FRINGS' zo pas verschenen belangwekkende studie : Die Stellung der Niederlande im Aufbau des Germanischen. *Halle a. S.*, 1944.

De Koningsweg te Beekbergen. *Bijdr. en Med. Ver. Gelre XLV* (1942), 89-108.

ROUKENS, W. — Ons Limburgsch heem. Richtlijnen bij de beoefening der heemkunde. *Lutterade*, 1942.

Rec. V(ooys), C. D(E). *Taalg.* XXXVII (1943), 92-93.

Behandelt ook bondig de Limburgse plaats- en familiena-
men.

— *Limurgia romana*. Uit de werkplaats van het Limburgs woordenboek. *Album Verdeyen*, 317-28.

In deze „bescheiden synthese van de invloed der Romania in Limburg” worden op blz. 318 een aantal plaats- en streeknamen en enige persoons- en familiena-
men opgegeven van Latijnse oorsprong. Op een nauw contact in latere tijd tussen Limburg en Waalse of Franse gebieden wijzen o. m. ook een aantal in Zuid-Limburg gebruikelijke familie- en voornamen (blz. 320).

Interessant is het ook dat S. het Lat. *avilla, aula, olla* = Limburgs *uul, oel, oelcs, uules* (= aarden pot) terugvindt in plaats- en veldnamen zoals Ulestraten, Oeleberg (oude naam voor St.-Odiliënberg), Ulles-(Ullings-, Eullings-)heide, Oelsbroek, enz. en ook in fn. van het type Oeller(s), Oolmans, die eigenlijk „pottenbakker” betekenen (blz. 322).

SCHÖNFELD, M. — Hol, Hel. *Taalg.* XXXVII (1943) [DE VOOYS-nummer], 93-99.

Aan de hand van Noord- en Zuidndl. toponiemen wordt aange-
toond dat het toponymisch bestanddeel *hol, hel* verschillende betekenissen heeft : 1. gracht of sloot, bedding ; 2. moerasland, waterland, poel, waterplas ; 3. helling, aflopend stuk land, enz. Verbinding met *hel* en het heidens geloof (vgl. WINKLER, VAN GINNEKEN) is zeer gevaarlijk.

VLAM, A. W. — Historisch-morfologisch onderzoek van eenige Zeeuwsche eilanden. *Ts. Ndl. aardr. gen.* 2^e r. LX (1943), 1-101 (met 5 kaarten).

Overzicht der bedijkingen en lijsten van poldernamen op blz. 95-100.

WINSEMIUS, J. P. — It ûntstean fen Westergo, in striid

op trije fronten. *It Beaken V* (1943), 45-48 ; 56-64 ; 73-80 ; 81-87.

Met een toponymisch kaartje van de dijken, wateringën, terpen, enz. (vóór blz. 81) (1).

* * *

Ook in het Noordfranse tijdschrift *Le Lion de Flandre* verschenen in het afgelopen jaar slechts weinige studiën, die voor de plaatsnaamkunde van belang zijn (2). Wij vermelden alleen de volgende :

BUSSCHERE, G. DE- — La Flandre lilloise, terre flamande (suite). *Lion Flandre XV* (1943), 19-23 ; 124-28 ; 176-80 (wordt vervolgd).

Zie *Bibl.* 1942, blz. 420. S. betoogt dat het gebied tussen de Marke en de Leie thans nog een uitgesproken Vlaams karakter vertoont o. m. in zijn familie- en voornamen, in zijn bijnamen en volkstypes.

ES, W. J. L. VAN — La survivance de toponymes pré-germaniques dans les Pays-Bas. *Lion Flandre XV* (1943) 380-87.

Verwarde beschouwingen over de verschillende lagen in de Keltische en Gallo-Romeinse plaatsnamen, die een vooralsnog niet opgemerkt aanzienlijk aantal Germaanse namen hebben verdrongen. Talrijke Gallische namen zijn inderdaad pas ont-

(1) Ook dit jaar werden, blijkens de Meidielingen fen de Fryske Akademy, in Friesland plaatsnamen ingezameld. Zie *It Beaken V* (1943), 1 ; 65.

(2) Van de hand van E. H. L. A. CAQUANT verscheen in dit tijdschrift de „Cours d'histoire régionale”, gedoopt aan het „Centre régional de cours et conférences”, waarin de volgende onderwerpen behandeld werden : Les premières couches de peuplement. *Lion Flandre XV* (1943), 109-18 — Les Belges en face de Rome. *Ibid.*, 214-26 — Les Franks et les étapes de l'invasion franque dans les Pays-Bas. *Ibid.*, 282-92 — L'établissement des Franks saliens. *Ibid.*, 325-36 — Les survivances franques. *Ibid.*, 431-41 — L'évolution de la civilisation franque sous les Mérovingiens. *Ibid.*, 550-60.

staan na de val van het Romeinse Rijk als aanpassingen van middeleeuwse klerken !

— Le problème de la frontière linguistique. Zie nr 9.

X.— L'origine de Gonnehem. *Lion Flandre* XV (1943), 260.
„maison du guerrier saxon qui s'appelait Gundo” ; te vgl. met Gonesse nabij Parijs !

* * *

Zoals in onze vorige overzichten worden hier de belangrijkste studiën op het gebied van de Duitse plaatsnamenstudie medegedeeld :

ABEL, W. — Die Wüstungen des ausgehenden Mittelalters. Ein Beitrag zur Siedlungs- und Agrargeschichte Deutschlands (Quellen u. Forsch. z. Agrargesch. I). *Jena*, 1943.
Rec. BESCHORNER, H. *Hist. Zs.* CLXVIII (1943), 636-37.

BESCHORNER, H. — Die deutsche Flurnamenliteratur der Jahre 1938-40 (nebst Nachträge für die früheren Jahre). IV. Anschlussbericht zu dem Handb. dt. Flnliteratur bis Ende 1926. Verscheinen samen met *Nachr. Flnkunde* XII (1943), 49-72 (afz. pag.) (1).

Blijkens de korte mededeling *ibid.*, 48 is dit „Anschlussbericht”

(1) Het door de „Zentralstelle für deutsche Flurnamenforschung” uitgegeven „Nachrichtenblatt für deutsche Flurnamenkunde” verschijnt van de lopende XIIe jg (1943) af onder de titel : „Nachrichtenblatt für Flurnamenkunde”. „Durch diese Namensänderung soll ausgedrückt werden, dass in ihm auch das Namensgut der mit dem deutschen Volkstum in enger Berührung stehenden fremdsprachigen Volksgruppen behandelt werden soll, wenn es auch den deutschen Flurnamen in erster Linie verpflichtet bleibt” (*Nachr. Flnkunde* XII (1943), 1).

Over de bedrijvigheid van de verschillende Duitse toponymische „Landesstellen” hebben wij dit jaar nergens inlichtingen aangehouden. Alleen de „Oberrheinische Flurnamenausschuss” schijnt normaal te hebben voortgewerkt (zie *Hist. Zs.* CLXVIII (1943), 222) ; te Bayreuth werd door F. H. SCHMIDT, blijkens *Nachr. Flnkunde* XII (1943), 15-16, een succesrijk initiatief genomen voor de inzameling van het toponymisch materiaal.

hiermee ten einde (vgl. *Bibl.* 1942, blz. 422); een „Namenweiser” zal bij de eerstvolgende aflevering van hetzelfde tijdschrift verschijnen. De redactie belooft „den V. Anschlussbericht, der die Jahre 1941-1943 umfasst” te beginnen met jrg. XIII (1944), H. 2.

CHRISTMANN, E. — Personennamen in und als Flurnamen. *Nachr. Flnkunde* XII (1943), 36-40.

GOESSLER, P. — Die Alamannen und ihr Siedlungsgebiet. Neue Beiträge zur frühalamannischen Geschichte und Kultur. *Dt. Archiv f. Landes- u. Volksforsch.* VII (1943), 113-52.

Een aantal toponymische bijdragen worden besproken op blz. 151-52.

LÜHRß, W. — Die Naturgegebenheiten des Winkels zwischen Elbe und Bille im Spiegel seiner Flurnamen und anderen Bezeichnungen der Oertlichkeit. Diss. *Hamburg*, 1943.

Rec. BESCHORNER, H. *Nachr. Flnkunde* XII (1943), 27-28.

MAURER, F. — Nordgermanen und Alemannen. Studien zur germanischen und frühdeutschen Sprachgeschichte, Stammes- und Volkskunde (Arbeiten vom Oberrhein, hrsg. F. Maurer u. H. W. Klewitz, I). *Strassburg/Els.*, 1942.

Rec. WEBNER, J. *Dt. Literaturztz.* LXIV (1943), 253-63.

MAYER, R. — Eine Karte der Siedlungsformen in den deutschen Alpengauen. *Pet. Mitt.* LXXXIX (1943), 73-76.

MEDER, K. — Deutsch-tschechische Flurnamenbeziehungen im Sudetenland. *Nachr. Flnkunde* XII (1943), 40-45.

REICHENKRON, G. — Slavisch-Rumänisches I. *Zs. f. slav. Phil.* XVIII (1942), 389-417.

Naar aanleiding van de Roemeense taalAtlas (Atlas Linguis-

tic Román, 1938 e. v.) wordt gehandeld over de betrekkingen tussen Roemenen en Slaven, van taalkundig standpunt uit beschouwd. Zie in toponymisch opzicht vooral blz. 396-97 (over de plaatsnamen van Banat) en blz. 407-10 (over de plaatsnamen van het Szekle gebied in Siebenbürgen).

ROTH, A. — Deutschrechtliche Ansiedlung und Gemeinschaftsbildung in Ungarn. *Dt. Archiv f. Landes- u. Volksforsch.* VII (1943), 403-13.

Enkele gegevens over kolonisatie van Vlamingen op blz. 404-05.

SCHARLAU, K. — Die Wüstungen des ausgehenden Mittelalters. *Pet. Mitt.* LXXXIX (1943), 271-74.

SCHNETZ, J. — Untersuchungen zu Flussnamen Deutschlands 12. Valepp, 13. Apfa. *Zs. Nf.* XVIII (1942), 259-68.

De riviernaam Valepp (Oberbayern) wordt — tegen J. POKORNY (Illyr. *-apia*) — op grond van de topografie, historische vormen, plaatselijk dialect en spraakgebruik, afgeleid uit Lat. *vallis* „dal” (> *vall-* > Rom. *val-*) + *devia* „van de straat verwijderd, afgelegen, moeilijk te bereiken”. De oude gouwnaam Apfa (Württemberg) is volgens S. een nevenvorm van de Germ. waternaam *apa*, nl. *appa* < Idg. **abnā*, en was oorspronkelijk de benaming van het riviertje dat thans als Aach (insgelijks „waterloop”) bekend is.

SZADROWSKY, M. — Altes Alemannentum im rätoromanischen Graubünden. *Zs. Nf.* XVIII (1942), 242-58.

Vervolg van de in *Bibl.* 1942, blz. 424 vermelde bijdrage, die bedoeld wordt als „ein erster und in manchen Einzelheiten keineswegs endgültiger Versuch, den altalemannischen Einschlag im Namenbestand einiger rätoromanischer Talschaften des nordwestlichen Graubündens darzustellen” (blz. 258).

VASMER, M. — Zur Ortsnamenkunde der Balkanländer. *Zs. f. slav. Phil.* XVIII (1942), 384-87.

ZOBEL, A. — Die Flurnamen Schlesiens als Geschichtsquelle... zie *Bibl.* 1942, blz. 424-25.

Rec. LEIPOLDT, J. *Nachr. Flnkunde* XII (1943), 46-48.

Zie ook WESCHE, H. *Anz. f. dt. Alt. u. dt. Lit.* LXII (1943), 44 (1).

(1) Als monografisch werk kan hier verder nog het volgende vermeld worden :

ADLER, F. — Der „Danz“. Die Geschichte eines Rügenschens Flurnamens. *Nachr. Flnkunde XII* (1943), 23-24.

ALPERS, P.--BARENSCHEER, F. — Die Flurnamen des Kreises Celle (Schriften des niedersächs. Heimatbundes E. V., N. F. XII; tegelijk Veröfentlichungen des Provinzial-Inst. f. Landesplanung, Landes- und Volkskunde v. Niedersachsen an der Univ. Göttingen, Reihe A II. Volkstum u. Kultur, Bd. XII). *Oldenburg i. O.*, 1941.

Rec. BESCHORNER, H. *Nachr. Flnkunde XII* (1943), 11-14.

FECHER, M. — Die Namen der Gemarkungen Kleinhausen und Seehof bei Lorsch (Hess. Flurnamenbuch, 24). *Giessen-Marburg*, 1942.

Rec. FRIEDRICH, W. L. *Nachr. Flnkunde XII* (1943), 24-25.

FRANK, B. — Die Flurnamen der Gemarkung Wewelsburg (Schriften der Volkšk. Komm. im Provinzialinst. f. westf. Landes- u. Volkskunde, H. 6). *Münster i. W.* [1943].

Rec. ALPERS, P. *Nachr. Flnkunde XII* (1943), 26-27.

GOSELCK, J. — Lusch (Liesch). *Nachr. Flnkunde XII* (1943), 30.

GRANZ, H. — Die Flurnamen von Elm, Kreis Bremervörde. *Stader Archiv N. F.*, H. 32 (1942).

HARMJANZ, H. — Die Flurnamen „Fenn“ und „Dunk“ im Haveland (Mark Brandenburg). *Nachr. Flnkunde XII* (1943), 1-7.

Rec. W: G. *Hist. Zs.* CLXVIII (1943), 659.

Betoogt, o. m. contra M. BATHE, dat beide woorden niet mogen beschouwd worden als import van Vla. kolonisten, maar dat zij oude Germ. toponiemen zijn, die ook na de Slavische bewoning van het betrokken gebied zijn blijven voortbestaan.

MAAS, W. — Von der Provinz Südproussen zum Reichsgau Wartheland (Forschungen zur dt. Landeskunde, Bd 40). *Leipzig*, 1942.

Rec. LATTERMANN, A. *Zs. Nf.* XVIII (1942), 283.

Bij de aan het Duits ontleende toponymische elementen, die voorkomen in de pln. van het betrokken gebied, vindt men ook *kępa*-namen = Dt. „Kämpen“, die wijzen op „nd. Niederungen“.

MÜLLER, H. — Oberwaldner Flurnamen I-II (Beilagen zu den Jahresber. der kanton. Lehranstalten Sarnen 1938/39 u. 1940/41). *Sarnen*, 1939-1943.

MÜLLER, O. A. — Die Flurnamen von Steinach im Kinzigtal (Oberrhein. Fln., Bd 3, H. 3). *Heidelberg*, 1942.

SCHWARZ, E. — Die mährischen Spielberge. *Nachr. Flnkunde XII* (1943), 7-11.

STEINHAUSER, W. — Der Ortsname Znaim. *Zs. f. slav. Phil.* XVIII (1942), 309-12.

De naam dezer stad, gelegen aan de Thaya, wordt afgeleid van Germ. **Gina-haima* „Niederlassung an der Schlucht, an der Rachel“.

* * *

Met spanning verwacht men het ogenblik, waarop men zal kunnen kennis maken met de Engelse toponymische productie gedurende de vier oorlogsjaren, waarover wij tot nog toe slechts zeer onvolledig ingelicht zijn. Uit de tijdschriften, die konden worden ingezien, werden de volgende items genoteerd :

ANDERSON, O. S. [Arngart] — The English Hundred-Names (Lunds Universitets årsskrift N. F. Avd. 1, Bd 30, nr 1). *Lund*, 1934 — The English Hundred-Names. The South-Western Counties (Ibid., Bd 35, nr 5). *Lund*, 1939 — The English Hundred-Names. The South-Eastern Counties (Ibid., Bd 37, nr 1). *Lund*, 1939.

Rec. TENGSTRAND, E. *Namn och bygd XXXI* (1943), 167-74 [Engels].

Zie voorts *Bibl.* 1936, blz. 398 n. 1 ; *Bibl.* 1942, blz. 427.

Dit standaardwerk over de namen van bepaalde Engelse districten („names denoting a district, a meeting-place, and a manor”) zal ook de Vlaamse toponymie grote diensten kunnen bewijzen, o. m. door het overzicht in het 3e boek „Survey of Elements found in Hundred Names”, dat een waardevolle aanvulling is van MAWER's Chief Elements en van de toponymische artikels in EKWALL's Dictionary. Bovendien vindt men er volledige lijsten van elementen, met inbegrip van persoonsnamen, die voorkomen in de betreffende namen.

EKWALL, E. — Minnesord över Allen Mawer. *Namn och bygd XXXI* (1943), 1-6.

Vgl. *Bibl.* 1942, blz. 426.

ZEISSIG, K. — Die Flurnamen der Stadt Penig, Kreis Rochlitz [in Sachsen] (Sächs. Flurverzeichnisse, hrsg. v. H. Beschorner, H. 2). *Dresden*, 1943.

Rec. WILD, E. *Nachr. Flurkunde XII* (1943), 45-46.

ZOBEL, A. — Der Flurname „Die Glasse”. Ein Beitrag zur Flurnamengeographie und zur Erforschung der Besiedlung Schlesiens und der Oberlausitz. *Nachr. Flurkunde XII* (1943), 17-22.

Zie korte inhoud en bespreking van dit opstel over den zeer verdienstelijken Engelschen toponymist door H. Lindberg, *Ortnamnsällsk. i Upps. årsskr.* 1943, 36-38.

FÖRSTER, M. — Der Flussname Themse und seine Sippe... zie *Bibl.* 1942, blz. 428.

Rec. EKWALL, E. *Dt. Literaturztg.* LXIV (1943), 320-25.

SCHRÖDER, F. R. *Germ.-rom. Monatsschr.* XXXI (1943), 139-40.

KÖKERITZ, H. — The Place-Names of the Isle of Wight (Nomina Germanica, utg. av J. SAHLGREN, 6). *Uppsala*, 1940.

Rec. HOLTHAUSEN, F. *Litbl. germ. rom. Phil.* LXIII (1942), 261-62.

TENGSTRAND, E. *Ortnamnsällsk. i Upps. årsskr.* 1941, 39-45 [Zweeds].

Id. *Namn och bygd* XXXI (1943), 160-67 [Engels].

Zeer belangrijk voor de studie van de kolonisatie, vroeger leven en gewoonten op het eiland Wight, met speciale nota's over de verschillende typen van persoonsnamen die voorkomen in de plaatsnamen aldaar en een grondige behandeling van de phonologie. Bij de verklaring van de toponiemen (het materiaal bevat ongeveer 800 namen) wordt steeds rekening gehouden met de locale uitspraak en de topografische bijzonderheden.

* * *

In de Skandinavische tijdschriften, die wij dit jaar konden inzien (1), troffen wij vooreerst belangrijke inlichtingen aan over de jongste werkzaamheid van het in 1917 door Prof. Dr HJALMAR LINDRÖTH opgerichte Instituut voor toponymie en dialectologie aan de hogeschool.

(1) Dit deel van onze bibliografie — waaraan dit jaar een merkelijke uitbreiding kon worden gegeven — werd opgesteld door Dr K. ROELANDTS, die ons ook voor het gehele onderhavig overzicht trouw ter zijde heeft gestaan; wij zeggen hem hierom zeer hartelijk dank. Ook cand. phil. P. DE ROY, die ons met matériële hulp bijgestaan heeft, weze hier dank gezegd.

te Göteborg (1). In nauw verband hiermede staan de meer algemene overzichten over de Deense en de Zweedse toponymie (2) :

KNUDSEN, G., e. a. — Danmarks Stednavne. *København*, 1922 e. v.

Rec. BÜLCK, R. *Zs. Nf. XVIII* (1942), 278-82.

Zoals blijkt uit de ondertitel van deze bespreking, „Dreissig Jahre Ortsnamenforschung in Dänemark”, geeft Recensent tegelijk een bondig overzicht van de stichting (in 1910) en de werkzaamheid der Deense centrale voor toponymie (Stednavneudvalget).

Over de ontwikkeling van het onderzoek der plaatsnamen in Denemarken leze men, buiten het jubileumnummer uitgegeven door G. KNUDSEN (3), ook het in memoïam over M. KRISTENSEN van de hand van denzelfden geleerde : G. KNUDSEN, Mindeord over Marius Kristensen. *Namn och bygd XXXI* (1943), 7-12 (4).

(1) LINDROTH, HJ. — Årsberättelse från Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola, maj 1939 — 30 juni 1940. *Svenska landsmål och sv. folkliv* 1941 [1944] 136-41.
— Institutet för ortnamns- och dialektforskning 1932-1942. *Göteborgs och Bohusläns fornminnesförenings tidskrift* 1942.

Zie over de activiteit van de oudheidkundige kring der provincie Jämtland :

X. — Skrifter utgivna av Jämtlands läns Fornskriftsällskap I-7. *Österaund*, 1930-1941.

Rec. FLEMSTRÖM, B. *Namn och bygd XXXI* (1943), 177-79.

De oudheidkundige kring van de prov. Jämtland werd gesticht in 1928, met het doel, door publicatie van oude oorkonden en ander ongedrukt bronnenmateriaal alsmede met een preliminaire bewerking er van, bij te dragen tot de studie van de geschiedenis van Jämtland en Härjedalen. Tot nog toe verschenen er 7 delen.

(2) Het jaarboek van de Zuidzweedse toponymische vereniging (*Sydsvenska ortnamnsällskapets årsskrift*) hebben wij niet kunnen bereiken.

(3) G. KNUDSEN, Stednavneudvalget gennem 25 Aar 1910-1935. Med Forord af FRANTZ DAHL. *København*, 1935. Zie bovendien Id., The Danish Study-Collection of Place-Names... *Bibl.* 1939, blz. 215-16.

(4) Men vergelijke voorts *Bibl.* 1942, blz. 477 n. 1 en :

BECKMAN, N. — Marius Kristensen. *Arkiv för nordisk filologi* LVII (1943), 114-18.

KNUDSEN, G. — Marius Kristensen 27. April 1869 — 2. November 1941. *Danske Studier* 1941, 1-12.

MODÉER, I. — Den svenska ortnamnsforskningen — en återblick. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1944, 5-13.

Dit van documentair standpunt uit belangrijk overzicht geeft, op bondige wijze, een duidelijk beeld van de merkwaardige resultaten en de huidige stand der Zweedse plaatsnamenstudie (1). Gedurende de laatste 50 jaren heeft men niet het minst in Zweden heel wat materiaal gepubliceerd, verschillende namen of hele namengroepen behandeld, nieuwe methoden uitgewerkt en dialectisch materiaal van toponymische aard (in fonetisch schrift) uit al de Zweedse gebieden ingezameld in de nieuw opgerichte instituten.

Wat de oudere werkers in dit opzicht betreft, worden achtereenvolgens in het kort de verdiensten aangetoond van de namenkundige studiën van A. NOREEN, E. HELQUIST, E. LIDÉN en O. VON FRIESEN. Vervolgens geschiedt dit eveneens voor B. HESSELMAN, HJ. LINDROTH, E. WESSÉN, E. NOREEN, N. LINDQVIST en worden enkele van de talrijke jongere toponymisten vermeld, die zich vooral wijd(d)en aan de studie der plaatsnamen van hun geboortestreek.

Het tweede gedeelte van deze bijdrage (blz. 8-12) handelt uitsluitend over J. SAHLGREN, waaraan trouwens heel dit jaarboek 1944 van de Toponymische Vereniging te Uppsala (Ortnamnssällskapet i Uppsala) opgedragen is ter gelegenheid van zijn 60^e verjaring op 8/4/1944. SAHLGREN, die sinds 1930 aan de Universiteit te Uppsala college houdt over Noordse toponymie, bekleedt ongetwijfeld een leidende plaats in de Zweedse toponomastiek : hij wees o. m. op het belang van plaatselijke uit-

— Marius Kristensen. *Kungl. Gustav Adolfs Akademiens Minnesbok* 1932-1942 (utg. av J. SAHLGREN). Uppsala, 1943.

X. — Bibliografi over Marius Kristensens Afhandlingar og Artikler med udvalgte Breve fra hans skandinaviske Korrespondenter. Udg. af Det danske Sprog- og Litteraturselskab. *København*, 1941. Rec. ANDERSEN, H.--ANDERSEN, P.--WIDDING, O. *Acta phil. scandinavica* XVI (1942/43), 295 [Duitse inhoudsopgave]. NOREEN, E. *Arkiv för nordisk filologi* LVI (1941), 123. SAHLGREN, J. *Namn och bygd* XXVIII (1940), 183.

(1) Zie reeds vroeger I. MODÉER, Schwedische Ortsnamenforschung. Geschichte, Ergebnisse und Organisation. *Zs. Onf.* VIII (1932), 61-76 ; 162-75. Men vergelijk ook G. INDREBÖ, Die Ortsnamenforschung in Norwegen. *Ibid.* IV (1928), 273-82 en de hierboven vermelde bespreking van G. KNUDSEN e. a., Danmarks Stednavne, door R. BÜLCK.

spraak en oude vormen, van topografische gesteldheid en andere zgn. realia, en vond een nieuwe (de „geometrische”) methode om de chronologie van de plaatsnamen-(typen) vast te stellen; ook heeft hij in brede kringen belangstelling gewekt voor het onderzoek der plaatsnamen, door radiolezingen en andere voordrachten, dagbladartikels, enz. Bovenal echter verdient deze geleerde erkenning als stichter van *Namn och bygd* (1913), het eerste toponymisch tijdschrift van de wereld, waarover ook nader uitgebreid wordt, en als directeur (1928) en primus motor van het Instituut voor Zwe. toponymie (Svenska ortnamnsarkivet). Deze inrichting, gevestigd te Upsala, heeft gedurende vijftien jaar plaatsnamen ingezameld uit geheel Zweden, behalve de provincie Göteborg-Bohus, en beschikt thans over haast anderhalf miljoen fiches-aantekeningen, buiten de grote verzamelingen van oudere spellingen, dialectwoorden enz. Doorgaans heeft men voor elk toponiem de plaatselijke uitspraak opgeschreven in fonetische spelling en niet zelden werden hierbij aanduidingen gegeven betreffende de aard der plaats, de locale woordenschat en andere feiten die de verklaring kunnen vergemakkelijken. Dit ontzaglijke materiaal, op éénvormige steekkaarten geordend volgens provinciën, kantons en kerspelen, werd vooral opgetekend door studenten, meestal onder leiding van SAHLGREN zelf.

Ondanks deze intensieve arbeid, blijft het meeste nog te doen: verder inzamelen van materiaal, de publicatie hiervan in vorm van glossaria (slechts gedaan voor de provinciën Aelvsborg, Värmland en ruim de helft van Göteborg-Bohus), de verklaring van hele namengroepen en van duizenden afzonderlijke namen, grondige studie van afleiding, samenstelling, accentuatie, ouderdom, namengeografie, inwonersnamen; ten slotte het inzamelen, uitgeven en verklaren van de (oudere) persoonsnamen, waarvoor ook onlangs te Upsala een initiatief werd genomen.

Voorts moge de aandacht gevestigd worden op de volgende bijdragen van Skandinavische zijde, die den Vlaamsen toponymist meestal interessant semantisch-toponymisch vergelijkingsmateriaal aan de hand doen:

ANDERSEN, H.--ANDERSEN, P.--WIDDING, O. — Bibliographie der nordischen Philologie XVI. Mitte 1940-

Mitte 1941. *Acta phil. scandinavica* XVI (1942/43), 289-353.

Even degelijk als het vorige overzicht, vermeld in *Bibl.* 1941, blz. 111. Op blz. 298-308 wordt gehandeld over de „Personennamen- und Ortsnamenforschung”.

ERIKSSON, M. — Torp och villa. Ett betydelsehistoriskt bidrag. *Namn och bygd* XXXI (1943), 72-100.

Zeer degelijke bijdrage over het historische verloop van de ver uiteenlopende betekenisevolutes van Germ. **purpa-* (**parpa-*), vgl. Ndl. *dorp*, en de afleidingen van deze stam, in de verschillende Germ. talen en talrijke moderne Germ. dialecten, alsook over de zeer omstrede herkomst er van uit het Idg. Op grond van aanzienlijk en betrouwbaar materiaal wordt aangetoond, hoe de verscheidene betekenissen zich onderling verhouden en alle berusten op oorspronkelijk „alleenstaande hoeve of (afgelegen) landgoed” = Lat. *villa* en Gri. *ἀγρός*; wat de etymologie betreft dient de besproken stam bij voorkeur verbonden te worden met Oier. *treb* „woning”, Lit. *trobà* „gebouw” en Lat. *trabs* „balk”, niet met Lat. *turba* „woelige mensenmassa”.

Bij het bondig overzicht over de verbreiding van dit element in de Germ. toponymie (blz. 82-88), komt S. tot het volgende besluit: de *dorp*-namen zijn typisch Frankisch (VIe-VIIIe e.) en drongen van uit West-Duitsland; over Holstein, door naar Denemarken en Skåne, waar zij tijdens de Wikingertijd in algemeen gebruik waren en van waaruit zij verder verspreid werden naar Engeland en Normandië; van de oude Deense provinciën uit drong dit namentype dan later, langs de waterwegen, door naar Västergötland en tot in noordelijk Småland (XIVe e.). In verband met de oorspronkelijke betekenis van *dorp* en met de verbreidingshaard der plaatsnamen, door middel van dit bestanddeel gevormd, moet men rekening houden met de omstandigheid, dat het gelijkwaardige Lat. *villa* + afleidingen oudtijds uit het Rom. in het Duits binnendrong als toponymisch element (-*weil*, -*wyl*, -*weiler*), in rechtstreekse samenhang met de Fra. namen op -*ville*, -*villers*; in Frankrijk trad dit namentype reeds op in Gallo-Romaanse tijd (*villa*, *villare*) en de aldus geheeten plaatsen groeiden insgelijks snel uit tot echte dorpen; tijdens de VIIe-IXe e. breidden zich deze namen uit tot aan hun huidige oostgrens bij de Lech. De Dt. nederzettingenamen op -*weil(er)*

getuigen van een kolonisatie, in Duitsland geleid door (wereldlijke of kerkelijke) Romaanse overheden, en wijzen ten slotte op tweetaligheid in het oude Frankische rijk. Hier ook ligt de oorsprong van de ontwikkeling van *dorp* „hoeve” > „kleine stad”, waaruit verder het pejoratieve *dorper*, parallel met Lat. *villa* > Fra. *ville* en Lat. *villanus* > Fra. *vilain* (blz. 92-95); deze secundaire, pejoratieve betekenis migreerde, evenals de *dorp*-namen, reeds in de middeleeuwen van West-Duitsland naar West-Skandinavië, samen met het begin van het feodaal regime en het stadswezen. De *dorp*-nederzettingen schijnen van dezelfde aard te zijn geweest als de jongere Noordse *boda*-nederzettingen en bestonden wellicht uit een speciaal soort van gebouw („blok-huis” uit balken?).

Zie hierover ook de dissertatie van denzelfden S. : *Hjäll och tarre samt andra ord för översång och övertåning. Ett ordhistoriskt och ordgeografiskt bidrag till sångens och bostadens historia i Norden* (Skr. utg. gm Landsmåls- o. Folkminnesarkivet i Uppsala A : 4). *Uppsala*, 1943.

FLEMSTRÖM, B. — Svanen i ortnamn inom Jämtlands län. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1944, 25-31.

Eclectische behandeling van het element *Zwe. svan*(a) = 1. zwaan, 2. naam van (witte) koe (1), 3. persoonsnaam, en inzonderheid van het begrip „zwaan” in plaatsnamen uit de prov. Jämtland, naargelang van de oorsprong verdeeld over twee reeksen : vooreerst de namen van plaatsen, waar zwanen verbleven of broedden ; vervolgens de namen ontstaan door gelijkens tusschen de plaats en de uiterlijke vorm van de zwaan (eigenaardige natuurformatie, met sneeuw bedekte berg, enz.). Nochtans moet men rekening houden met de mogelijkheid, dat een of ander toeval aanleiding gegeven heeft tot een „zwaan-naam” (b. v. plaats waar eens een zwaan opgemerkt of geschoten werd).

HELLBERG, L. — „Sjön kväver”. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1944, 40-46.

De bekende *Zwe.* uitdrukking „sjön kväver”, voor een (ondiep)

(1) Natuur- of veldnamen uit kœnamen berusten over het algemeen op het feit, dat aldaar ter plaatse een koe verloren ging (o. m. door een of ander roofdier) of verongelukte.

meer waar de vissen (bij hevige vorst) versmoren door gebrek aan zuurstof, vindt haar weerslag in waternamen als *Kvavtjärn* enz. Verschillende Zwe. namen van dit soort worden hier behandeld; maar om een volledige en nauwkeurige lijst te kunnen opstellen van de toponiemen, waarin de herinnering aan dit verschijnsel bewaard werd, is de medewerking vereist van hydrografen en vertegenwoordigers der visverzorging.

JANZÉN, A. — Okända ord i bohúslán ska ortnamn. *Namn och bygd XXXI* (1943), 118-30.

Het betreft drie tot dusver onbekende Oudwestnoordse appellativa, gereconstrueerd uit toponiemen van Bohúslán: Own. **peklubúđ* „overdekte gang boven rondom de gevel van een huis” (bij de reeks pln. < uitzicht van de woning); Own. **hmitill* m., **hmitilla* f. „stekel, spits”. Vooral merkwaardig is de behandeling van het derde appellativum (blz. 121-30), Own. **sofskinn* „dierenhuid waarop of waaronder men slaapt”; om het bestaan er van te bewijzen, worden talrijke Noordgermaanse pln. medegedeeld, ontstaan uit het begrip „dierenhuid, vacht, vel”. Dergelijk toponymisch element is te verklaren uit het bedrag van de belasting of de pachtsom die voor het betreffende goed moest betaald worden (in huiden), uit de koopprijs er van, uit vergelijking tussen de uiterlijke vorm of de plantengroei van een plaats en een dierenhuid; of wel wijst zulke naam (schertsend) op een zeer kleine en onbelangrijke plaats (vgl. het type plaatsnaam < begrip „kleedingstuk”); soms kan hij berusten op het feit dat een of andere figuur in een berg enz. gelijk op een huid; ten slotte kan hij op onrechtstreekse wijze ontstaan zijn, langs een bijnaam van een persoon.

KNUDSEN, G. — De danske Stednavne paa -um. *Namn och bygd XXXI* (1943), 28-36.

Zeer gunstige recensie van de in *Bibl.* 1942, blz. 428-29 behandelde dissertatie van K. HALD, over de Deense plaatsnamen op -um (1). Deze ook voor den Vla. toponymist belangrijke studie, waarin vergelijkingsmateriaal uit het gehele Germ. taalgebied benuttigd wordt, behandelt achtereenvolgens de vroegere literatuur over dit netelig vraagstuk (of-wel < *hēm*, of-wel < dat.

(1) Bedoelde dissertatie werd eveneens besproken door F. R. SCHÖDER in *Germ.-rom. Monatsschr.* XXXI (1943), 139.

plur.), de voornaamste klankevoluties van de namen op *-hēm* (kapittel II), hun verbreiding (kap. III), ouderdom (kap. IV) en betekenisinhoud (kap. V); vervolgens de namen op dat. plur. (kap. VI). Hierna komt het gedetailleerde onderzoek van de verschillende namen afzonderlijk: de Deense *-hēm*-namen in kap. VII, deze op dat. plur. in kap. VIII (nederzettingsnamen) en IX (veldnamen), met ten slotte een synthetische kaart van al de betrokken nederzettingsnamen. De critiek van Recensent beperkt zich vooral tot de interpretatie van zeven afzonderlijke namen en is aldus van meer speciale aard. Wat de oorsprong van de Deense *-hēm*-namen betreft, die door HALD niet voldoende werd nagegaan, meent hij dat de Denen dit namentype elders ontleend hebben.

KUHN, H. — Die Orkney- und Shetlandinseln, norwegisches Siedlungsland. *Volksforschung V* (1941), 235-43.

LANGENFELT, G. — Våra landsvägsbeteckningar. *Arbetarekalendern* 1943.

LINDBERG, C. — Terrängordet *köl* i Svenska akademiens ordbok. *Namn och bygd XXXI* (1943), 108-14.

Antwoord op het verwijt van D. STRÖMBÄCK (*Namn och bygd XXIX* (1941), 150), dat S. in zijn academische verhandeling over het „terreinwoord” *köl* (zie *Bibl.* 1942, blz. 429) niet voldoende rekening zou gehouden hebben met het door STRÖMBÄCK opgestelde artikel over dit woord in het groot Woordenboek der Zweedse academie. Bèdoeld Zwe. *köl* = 1. woest, onbebouwd hoogland; 2. moer- of moeracomplex.

LINDBERG, H. — Växter och ortnamn i Älvdalens socken. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1944, 47-55.

Toponymische studie over de plantnamen uit het kerspel Älvdalen, waarbij gezocht wordt naar de juiste betekenis van de in plaatsnamen voorkomende dialectwoorden voor verschillende gewassen, o. m. voor borstelgras (*Nardus stricta*), rietgras of zegge (inz. *Carex ampullacea*), paardestaart (*Equisetum fluviatile* en *E. hiemale*), waterlelie, waterdrieblad (*Menyanthes trifoliata*).

LJUNGGREN, K. G. — Skälderviken och Kullen. *Namn och bygd XXXI* (1943), 150-59.

Illustratief voor de reeks pln. < begrip „schild”. Naast de tot dusver gangbare verklaring van de naam Skälderviken (Z.-Kattegat) als „de golf Sköld”, kan men een andere interpretatie voorstellen: „de gelf bij Sköld”, waarbij Sköld dan op te vatten is als de oudere benaming („fjårrhorisont- eller noanamn”, voor de zeelieden) van de er naast gelegen berg Kullen („nårhorisontnamn”, naam in gebruik bij de bewoners der streek), die van uit een bepaald gezichtspunt werkelijk op een „geweldig schild” lijkt. In de loop van deze bijdrage wordt medegedeeld, dat *schild* in de toponymie van Noord-Duitsland plaatsen aanduidt, waar twee of meer straten samenlopen en dat *skjold* in Deense toponiemen voorkomt voor open plaatsen in steden (volgens Mndd. voorbeeld), open liggende akkers, uitgestrekte gronden, maar inzonderheid voor hoogten gelijkend op schilden.

Voor de Ndl. *schild*-namen zocht J. LINDEMANS een andere oorsprong; zie *Bibl.* 1935, nr 14.

LÜNDAHL, I. — Delfi. Ett urgammalt exempel på förhållandet mellan ortnamn och inbyggarnamn. *Namn och bygd* XXXI (1943), 42-46.

„Oeroud voorbeeld van de verhouding tussen plaatsnaam en inwonersnaam”: Delfi, Gri. *Δελφοί*, m. pl. tantum (Beot. *βελφοί*, Lesb. *βέλφοι*) < **Δελφοί* „inwoners van de plaats **Δελφός*” (denominatieve formatie op -ο-, niet zeldzaam bij afleiding van inwonersnamen uit plaatsnamen); pln. **Δελφός* < Gri. *δελφός* „uterus”, verwant met Oi. *gárbha* „uterus; fig. rivierbedding”, semantisch te vergelijken met de Zwe. plaatsnaam Våmb, bij Zwe. *våm* „pens, veemaag”, en de Noorse plaatsnamen op *Kvið*, bij Oudwestnoords *kviðr* „uterus”, die alle schijnen te wijzen op een stroomversnelling of een diepe kloof.

MODÉER, I. — Fvn. *bákn*; sv. *båken* oeh beslåktade ord. *Namn och bygd* XXXI (1943), 131-49.

De fonetische verhouding tussen de verschillende Skand. equivalenten van Ndl. *baken* (*baak*) en *boei*, die met enigszins afwijkende betekenis alle teruggaan op Germ. **bauk(a)n-*, kan slechts verklaard worden door ontlening aan de hiermede overeenstemmende Wgm. woordengroep, die zelf berust op een Ofri. vorm *båken*. De wisseling *a* : *å*, vooral 'belangrijk voor de verklaring van het ten dele hierbij behorende Zwe. toponymisch element *bak(e)* „zeeteken, zesignaal”, wortelt waarschijnlijk ook

in een Wgm. (Ndd., Ndl., Nfri.) klankevolutie. Wat de verdere semantiek en etymologie betreft, dient men uit te gaan van het principe, dat de Germ. terminologie voor zeetekens in het algemeen van jonge oorsprong is en voor een groot deel bestaat uit woorden ontleend aan andere betekenissen, dikwijls zelfs aan vreemde talen. Aldus zou voormeld **baukn*- een germanisering zijn van Lat. *būcina* (of *būcinum*) < **bou-canā* (vgl. Lat. *bōs* en *canō*) „veehoorn, herdershoorn”. Over de vroegere versie van deze stelling brachten HJ. LINDROTH en B. HESSELMAN een gunstig oordeel uit; volgens E. NOREEN echter was deze afleiding „zeer hypothetisch”.

— Hester. *Namn och bygd XXXI* (1943), 13-27.

Critische bespreking van de in hoofdzaak woord- en namen-geografische studie van V. EKENVALL over „De svenska ortnamnen på *-hester*” (zie *Bibl.* 1942, blz. 428). Recensent drukt vooreerst zijn bezwaren uit tegen de verbredingskaart (EKENVALL, blz. 187) en de behandeling van de dialectische wisselvorm *hester* : *hister* (*ibid.*, blz. 112). Vervolgens tracht hij, contra EKENVALL, aan te tonen dat Ozwe. **hēster* neutrum was, tot de eigen woordenschat behoorde (dus geen ontleening uit Wgm. tijdens of na de Wikingertijd), oorspronkelijk „bos, beboste streek, heidestreek” betekende en op een *-tra*-afleiding bij **haiþ*- „heide” zou berusten (want Germ. **hais*- en Gallo-Rom. *haise* wellicht < Lat. *cæsa* „hek”?). In verband met deze etymologie, die wij moeilijk kunnen aanvaarden, wordt de wens geuit dat men een even grondig onderzoek als dit van EKENVALL moge ondernemen over de Wgm. *heester*-namen, waarvoor o. m. verwezen wordt naar het opstel van TH. FRINGS-W. VON WARBURG in *Zs. rom. Phil.* LVII (1937), 193-210 (zie *Bibl.* 1937, blz. 219, nr 13).

SAHLGREN, J. — Fisk, fiske och ortnamn. *Ortnamnssällsk. i Upps. årskr.* 1943, 9-20.

In deze bevattelijk gestelde bijdrage, wijst S. op het belang van de plaatsnamenstudie voor de geschiedenis van het vissersbedrijf in Zweden: bij wijze van voorbeeld worden, zonder speciaal wetenschappelijk apparaat, de voornaamste soorten van vissen vermeld, die in de Zweedse plaatsnamen voorkomen (o. m. brasem, snoek, baars, meerval, forel, vlagzalm, voorn, zeelt, paling), en vervolgens enkele belangrijke bij de visvangst.

gevolgde methoden (hengelroede, strik, val, fuik, net), insgelijks steunend op Zwe. toponiemen; bovendien worden een paar plaatsnamen met nomen agentis „visser(s)” aangehaald. Twee toponymische verbreedingskaartjes en twee foto's verduidelijken deze elementaire studie.

SOHLBERG, G. — Ortnamen i Skee socken, Bohuslän (Academische verhandeling). *Göteborg*, 1943.

Wij konden niet achterhalen, of dezé publicatie identisch zou zijn met: Ortnamen i Göteborgs och Bohus län XX. Ortnamen i Vätte hd. 1: Skee socken (Inst. f. ortn.-o. dial.-forskn.). *Göteborg*, 1943-1944.

STÅHL, H. — Konugla. En gravhög och ett ortnamn. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1944, 32-39.

Ter gelegenheid van de afleiding van de hoevenaam Konugla (te Irsta, onder Siende, niet ver van Västerås, prov. Västmanland), uit Ozw. *kona* „vrouw” + **hughel* „heuvel, grafheuvel”, en van de daarbij gelegen grafheuvel *Konung Ugglas hög* (volks-etymologie), wijst S. eensdeels op het belang van de kennis der woordvorming en der locale uitspraaktraditie voor het opzoeken van de etymologie, anderdeels op de hoge waarde van de samenwerking tussen toponymisten, volkskundigen en archeologen.

STÄHLE, C. I. — Gamla gatunamn på Söder. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1944, 14-24.

Naar aanleiding van de verklaring van enkele oude straatnamen uit de zuidelijke voorstad van Stockholm, worden de voornaamste algemene kenmerken van de stedelijke straatnamen medegedeeld. Dit speciaal soort van plaatsnamen is duidelijk te onderscheiden van de overige (b. v. de nederzettings- en veldnamen), daar zij zeer vaak en snel aan veranderingen onderhevig zijn en aldus niet zozeer den taalkundige interesseren als den historicus. Voorts ontstaan een groot aantal straatnamen niet door de gewone, spontane naamgeving, maar op kunstmatige, officiële wijze; in dit verband zijn de volgende data belangrijk voor Stockholm: 1728 het eerste adresboek, 1763 naamborden aan de hoek der voornaamste straten, 1832 nummering der huizen. De nadeligé invloed hiervan deed zich vooral ten koste van de historisch geëvolueerde straatnamen gelden in de 2e helft

der XIXe eeuw (omstreeks 1880); thans wordt dit verholpen door de zorgen van een namenkundig comité.

De meeste oude straatnamen wijzen of wel op de ligging (bepaalde plaats waarheen de weg leidt; landschap, wijk, of huis waar de straat langs loopt), of wel op de bewoners (de straatnamen uit beroepsnamen zijn typisch stedelijk), of wel op de hoedanigheid van de weg (al of niet gemakkelijk verkeer) (1).

(1) Als monografisch werk wezen hier verder nog vermeld :

EKENVALL, V. — Skögle. *Namn och bygd XXXI* (1943), 47-61.

Onderzoekt de Zwe. *skögle*-namen in hun verbreiding (met kaart) en betekenis : Ozwe. **skögla* f. „klein, jong bos”, dimin. afleiding op *-ilön* van Ozwe. **skogher*.

EKWALL, E. — Nýjamóða. *Arkiv för nordisk filologi* LVII (1943), 87-96.

ERNVIK, A. — Några ortnamn i Jösse härad, Värmland. *Namn och bygd XXXI* (1943), 37-41.

Verklaring van een tiental Zwe. plaatsnamen, ter aanvulling van de studie over de plaatsnamen uit de prov. Värmland, deel VI Kanton Jösse.

FLEMSTRÖM, B. — Krängede och Gesunden. *Ortnamnssällsk. i Upps. årskr.* 1943, 28-35.

Met behulp van vergelijkingsmateriaal uit het behandeld gebied, waarbij telkens oude vormen (met aanduiding van de bron) en plaatselijke uitspraak opgegeven worden, kan men de Zwe. dorpsnaam Krängede (bij Rågunda, Jämtland) verklaren uit Zwe. *krång* „steile helling” + *ed* „weg bij of tussen water(lopen)”, en Gesunden, naam van een meer aldaar, uit *(*opp*)i *E(i)sunden* of *(*opp*)i *Edsunden* = prep. *oppi* „boven in, boven naar”, riviernaam **Eisa* (**Eisu*-) „de met geweld voortstromende” of het in Krängede voorkomende *ed* (in composita soms *eds*-) + *und* „water, meer” (vgl. *Rågunda*).

HOLM, G. — Sockennamnet Lövånger. *Ortnamnssällsk. i Upps. årskr.* 1943, 3-8.

De naam van het kerspel Lövånger wordt, aan de hand van oude spellingen en dialectische uitspraak, afgeleid uit On. **hlewa* „lij” + **angr* „baai, bocht, wellicht smal water” en is dan te verklaren als „havenplaats met goede lij”.

LINDBERG, C. — Flen-Mellösa-Flenmo. *Namn och bygd XXXI* (1943), 115-17.

Critiek op het in *Bibl.* 1942, blz. 429 vermelde opstel van L. HELLBERG over deze drie plaatsnamen.

NØRLUND, N. E. — Danmarks kortlægning. En historisk fremstilling udg. met støtte af Carlsbergfondet 1. Tiden til afslutningen af Videnskabernes selskabs opmaaling. *København*, 1942. Rec. SAHLGRÉN, J. *Namn och bygd XXXI* (1943), 175-77.

Historiek van Denemarkens cartografie, geïllustreerd met goede reproducties van oudere kaarten (waaronder deze van C. PTOLE-

MÆUS, MERCATOR en BLAËU). Een speciaal hoofdstuk handelt over de oudste zeeboeken en zeekaarten van de Noordse vaarwaters, o. m. het Ndl. zeeboek van 1532.

Intussen verscheen reeds een tweede uitgave; het tweede deel van dit werk zal op de markt komen in de loop van 1944.

STÄHL, H. — Möklinta. *Namn och bygd XXXI* (1943), 101-07.

Bovenstaande naam van een kerspel uit N.-O.-Västmanland wordt, met behulp van oude spellingen en van de locale uitspraak, afgeleid uit *mykiä* „groot” + *löt* „hellende weide”.

— Säfsen och Vattrangi. Ett par „finska” namn. *Ortnamnssällsk. i Upps. årsskr.* 1943, 21-27.

Hoewel het kerspel Säfsen, officieel Säfsnäs, zonder twijfel bevolkt werd door Finnen, verwerpt S., uitgaande van het laatste lid *-sen*, de vaak voorgestelde verklaring van deze naam uit het Fins (aldus volgens CRÆLIUS uit Fi. *seppä* „amid”) en wordt de voorkeur gegeven aan een oorspronkelijk Zwe. compositum *säv* „bies” + *sjön* „het meér”, met de betekenis „meer waar biezen groeien”. Vattrangi, de naam van een paar kleine boerderijen onder Säfsnäs, is evenmin Fins, doch berust op psn. *Wattrang* (einde XVIIe eeuw). Tot de jongere ontginningsnamen van de categorie Vattrangi behoren o. m. nog Gravendal, Annefors en Strömsdöle (onder Säfsnäs), in 1721-1736 ontstaan naar Sebastian Grave, den uit Holland afkomstigen pionier van de mijnbouw in deze streken, zijn vrouw Anna Kristina Chenon en zijn vennoot H. O. Ström.

AFD. I. — ALGEMENE VRAAGSTUKKEN

1. CARNOY, A. — Prof. Dr. Jozef Mansion. *K. V. A., Jaarb.* 1943, 83-92.

In deze piëteitsvolle levensschets van den zo diep betreunden „leider van het toponymisch gild” worden dezès merkwaardige wetenschappelijke gaven en inzonderheid de grote betekenis van zijn ongeëvenaarde studiën „Oud-Gentsche naamkunde” en „De voornaamste bestanddeelen der Vlaamsche plaatsnamen” treffend belicht.

2. DRAYE, H. — Een toponymische studie over de woud- en boschnamen... zie *Bibl.* 1942, nr 5.

Over de inzameling van de levende woud- en bosnamen door de heemkundige kringen aangesloten bij het „Verbond voor Heemkunde”, zie *Toer.* XXII (1943), 120; 136; 148; 159; 168; 179; 188; 197; 218. Op einde van 1943 werden de bewuste plaatsnamen op deze wijze voor 133 gemeenten ingezameld.

3. — De gelijkmaking in de plaatsnamen (Ortsnamen-ausgleich) III. *Com. Top.* XVII (1943), 305-90.

Nadat in de eerste twee delen van deze studie (zie *Bibl.* 1941, nr 3 en 1942, nr 3) de algemene verspreiding van de gelijkmakingsphenomenen werd aangetoond, wordt in dit laatste deel getracht de waarde van de gelijkmakingstheorie te bepalen in verband met de toponymische gegevens uit het Vlaams-Waals taalgrensgebied. Na een systematische en critische ontleding van de toepassing dezer theorie door F. PETRI, wordt de gelijkmaking opnieuw onderzocht aan de hand van de wijzigingen die de verwaalsing van enkele taalgrensgemeenten van Z.-O.-Brabant in hunne toponymie heeft veroorzaakt en ten slotte wordt dan de rechtmatigheid van de toepassing der gelijkmakingstheorie nauwkeuriger omschreven.

De theorie van de gelijkmaking in de plaatsnamen werd voor het eerst in het onderzoek naar het ontstaan van de taalgrens in onze gebieden betrokken door F. STEINBACH; zij werd nadien uitvoeriger behandeld door F. PETRI, bij de interpretatie van de resultaten der door hem ondernomen enquête over de Germaanse plaatsnamen in Wallonië en Noord-Frankrijk, en wel om te bewijzen dat deze plaatsnamen relictien zijn en dat een

niet meer te berekenen aantal plaatsnamen ten gevolge van de gelijkmaking verdwenen is. Het is opvallend dat PETRI, in tegenstelling met E. KRANZMAYER, E. SCHWARZ, TH. FRINGS, e. a., de gelijkmaking in haar engste betekenis opvat en alleen als bewijsplaatsen overhoudt de „Doppelformen” of „Ausgleichsformen”, „die opklimmen tot twee verschillende prototypes, die blijkens hun vroeg naast elkaar voorkomen in de bronnen even oud zijn en die gelijktijdig, relatief onafhankelijk van elkaar ontstaan zijn, op een ogenblik dat het tweede bestanddeel dat in de Romaansche en in de Germaansche namen bevat is, nog tot de levende taal behoorde” (blz. 315). Aldus opgevat vindt men alleen in de Lotharingische taalgrenszone een voldoende aantal voorbeelden van de afwisseling *-ingen* : *-acum* ; *-ingen* : *-ville* ; *-ingen* : *-court* ; *-dorf* : *-ville* ; enz. om de gelijkmaking (zoals PETRI deze beschouwt) werkelijk te bewijzen. In de andere taalgrensfragmenten, waarvoor de door PETRI aangehaalde plaatsnamen-paren achtereenvolgens worden opgesomd, zijn de bewijsplaatsen voor de gelijkmaking inderdaad zeer schaars.

In België zijn er in de provinciën Luik en Limburg een beperkt aantal steekhoudende „Doppelnamen” te vinden, doch langs de grotere, westelijke helft van de Vlaams-Waalse taalgrens (d. i. van West-Brabant tot in Frans-Vlaanderen), heeft PETRI slechts een klein aantal en bovendien meestal jonge vertalingen van plaatsnamen van topografische aard kunnen ontdekken, die door hem niet bewijskrachtig geacht worden, omdat zij jonger zijn dan de periode van de Germaanse kolonisatie. Na de critische bespreking van de bewijsplaatsen van de „Ortsnamen-ausgleich” in België (blz. 319-35), onderzoekt S. van naderbij de interpretatie er van die door PETRI werd voorgesteld. Afwijkend van de verklaring voorgestaan door de oudere taalgrensvorsers (en opnieuw door E. GAMILLSCHEG), volgens dewelke de pln-paren niet méér aantonen dan dat er tussen de woongebieden van Germanen en Romanen een gemengde taalgrenszone bestaan heeft, waarin tweeslachtige plaatsnamen zonder meer wijzen op een innig contact tussen de twee taalgemeenschappen, betoogt PETRI dat „Doppelnamen” of „Uebersetzungspaare” alleen kunnen blijven bestaan in de taalgrenszone en verder voor afzonderlijke plaatsen van enig belang, zodat zij in de beide taalgebieden bekend zijn en dus ook met een eigen naam kunnen aangeduid worden. „Doppelnamen” zijn dus op hunne beurt relictien. Maar waar zelfs deze relictien ontbreken, zoals langs de

westelijke helft van de taalgrens in België; daar dient naar een andere verklaring te worden gezocht. Deze ligt, volgens PETRI, voor de hand : op het ogenblik dat de vertaling of de suffix-substitutie mogelijk waren, was het betrokken gebied te diepgaand geëermaniseerd en toen de hertomanisering er optrad waren de Germaanse plaatsnamen reeds vaste, onbegrepen eigenamen geworden, zodat zij ten hoogste konden worden overgenomen door de Romaans-spreekende mensen, mits de nodige fonetische aanpassing. Het blijkt dat men hier in een kringredenering vervalt, tenzij men kan bewijzen dat inderdaad de taalgrenszone ongeveer volledig Germaans was op het ogenblik van de gelijkmaking. Dit bewijs nu werd alleen voor Frans-Vlaanderen geleverd (o. m. door G. KURTH) en voor Waals-Brabant werd door J. LINDEMANS vermoed dat het bewoonde gedeelte er van „eenmaal Germaansch is geweest” (blz. 341). Sluitend is de interpretatie dus niet helemaal !

Buiten het eigenlijke taalgrensgebied vermoedt PETRI een gelijkmaking, die in opeenvolgende golven de Germaanse plaatsnamen heeft doen verdwijnen : de oudste suffixsubstitutie is deze van *-ingen* door *-(i)acum* ; de tweede is deze waardoor plaatsnamen van het *-weiler*-type ontstaan, dit zijn pln. waarin Rom. *-ville, -villers, -court* in de plaats is getreden van Germ. bestanddelen zoals *-ingen, -heim, -dorf*. Ook hier blijft een grote onzekerheid heersen, omdat men niet kan steunen op duidelijk bewijsmateriaal : de uitstoting door gelijkmaking van het Germaans superstraat in de toponymie van Noord-Frankrijk blijft dus een hypothese.

In het tweede gedeelte van deze bijdrage wordt de theorie van de gelijkmaking getoetst aan de toponymische gevolgen van de verwaalsing van Neer- en Ophelisse en van Zittert-Lummen, die omstreeks 1750 een voldongen feit was en die voor een deel beïnvloed werd door de Norbertijner-abdij van Heilisse. Aan de hand van de onuitgegeven dissertatie van M. MAES, Toponymie van Zittert-Lumen, Op- en Neerheilisse en Outgaarden (Leuven, 1929) en met medewerking van den romanist E. LEGROS, onderzoekt S. wat er van de oorspronkelijk Vlaamse plaats- en veldnamen geworden is, nadat deze gemeenten Waals zijn geworden en stelt hierbij vast : 1. dat Vlaamse namen zijn blijven bestaan in het gewijzigd taalmilieu waaraan zij werden aangepast ; 2. dat Vlaamse plaats- en veldnamen verdwenen zijn om-

dat zij a) juist, b) foutief vertaald werden; 3. dat talrijke Vlaamse namen zonder meer verdwenen zijn, ook omdat zij vervangen werden door nieuwe Waalse namen. Dit drievoudig aspect van de gelijkmaking wordt vervolgens door een aantal voorbeelden geïllustreerd (blz. 357-83).

Samenvattend blijkt uit dit onderzoek, dat de verwaalsing op relatief korte tijd de toponymie van de betrokken gemeenten grondig heeft gewijzigd, zodat haar oorspronkelijk uitzicht, natuurlijk zonder de hulp van geschreven documenten, reeds in hoge mate onkenkelijk geworden is: alleen een reeks onbegrepen Vlaamse veldnamen bewaren nog een herinnering aan de vroegere toestand. Vervolgens is het duidelijk dat de fonetisch geassimileerde veldnamen talrijker zijn dan de vertaalde: vertaling van veldnamen is een uitzondering; zij komt enkel voor bij de toponymisch minst interessante en bij jongere namen, die nog begrepen werden door de oude bevolking, omdat zij nog grotendeels appellatieven waren.

Een vergelijking tussen de „Ortsnamenausgleich” als werkelijkheid, zoals te Zittert-Lummen en te Heilisseem vastgesteld werd, en tussen de gelijkmaking als hypothese voor de verklaring van het verdwijnen van de Germaanse inslag in de toponymie van de noordelijke Romania, besluit deze bijdrage: alhoewel er in meer dan één opzicht een fundamenteel onderscheid bestaat tussen beide, toch leert de studie van de neerslag der verwaalsing in de toponymie van de Brabantse taalgrensgemeenten hoe moeilijk, zo niet onmogelijk, het zal zijn de vroegmiddeleeuwse gelijkmaking te bewijzen, en vervolgens dat de gelijkmaking niet mag beperkt worden tot de door vertaling of suffixsubstitutie ontstane „Ausgleichsformen”, die er in de grond slechts een onderdeel van uitmaken.

De in deze *Handelingen* verschenen drie delen van de onderhavige studie werden onder dezelfde titel en in herwerkte vorm samen uitgegeven als nr 2 in de reeks „Taalgrens en Kolonisatie” (*Leuven-Brussel*, 1943). Deze tweede uitgave moet als definitief beschouwd worden.

4. — (Plaatsnaamkunde). *Wet. Tijd.* VIII (1943), 98-102.

Bondig overzicht van de geleverde toponymische arbeid, vooral sinds de oprichting van het Instituut voor Vla. Toponymie te Leuven, alsmede een lijst van de onuitgegeven toponymische studiën die er berusten.

5. FAIRON, E. — Thèses relatives à la toponymie et à la dialectologie présentées pour l'obtention des grades de licencié ou de docteur en philosophie et lettres aux universités belges. *Com. Top.* XVII (1943), 175-92.

Biedt een, op enkele vergissingen na, volledige lijst van al de, meestal onuitgegeven, verhandelingen over de Vla. toponymie tot en met het academiejaar 1942-43 op blz. 178-82, en stelt een regelmatige aanvulling er van in de *Handelingen* in het voorzicht.

6. LEGROS, E. — Le Nord de la Gaule romane... zie *Bibl.* 1942, nr 8.

Rec. G(ANSHOF), (F. L.) *Rev. Phil.* XXII (1943), 579.

7. — Rapport adressé à la Commission royale de toponymie et dialectologie. *Com. Top.* XVII (1943), 167-73.

Critisch, en in het algemeen gunstig, verslag over een administratief voorstel, strekkende tot het herstellen van de topografische namen (lieux-dits) in de kadastrale documenten (van de gemeente Hoesi), mits zorgvuldige inachtneming van de „bodenständige”, bij het volk levende vormen.

8. LINDEMANS, J. — Toponymische verschijnselen geografisch bewerkt. *Com. Top.* XVII (1943), 249-68 (met een kaart) (1).

Als voortzetting van zijn in 1940 verschenen studie over de geografische verspreiding van de -heemnamen, de -ingeformaties en van de koutertoponiemen (zie *Bibl.* 1940, nr 7), behandelt S. thans volgens dezelfde methode de namen *akker*, *veld* en *kamp*.

De huidige verspreiding van het woord *akker* in de volkstaal (nl. in de Kempen en in Noord-Vlaanderen, d. i. in de zandstreek) beantwoordt aan de historische toestand, zoals die blijkt uit de toponymie : wanneer men in Zuid-Vlaanderen (kleistreek) geïso-

(1) Van de hand van den ijverigen werker Dr J. LINDEMANS verschenen in het jaar 1943, behoudens een aantal in de *Bijlage* opgenomen anthroponymische publicaties, nog drie vulgariserende bijdragen over de plaatsnamenstudie : Onze plaatsnamen. *N. Vla.* IX (1943), nr 20, blz. 1-2 — De oudste geschiedenis van onze dorpen uit de plaatsnamen. *Ibid.*, nr 21, blz. 1-2 — De wording van ons landschap uit de plaatsnamen. *Ibid.*, nr 22, blz. 1-2.

leerde, gestereotypeerde *akker*-namen aantreft, dan duiden zij meestal bouwgronden aan van een andere aard dan in de Kempen en in Noord-Vlaanderen en nl. vaak van geringere hoedanigheid. Tegenover het *kouter*gebied in het Zuiden, staat een *akker*gebied in het Noorden van ons taalgebied. *Kouter* en *akker* dekken dus dezelfde werkelijkheid, maar hun historische oorsprong is verschillend: de *kouters* zijn ontgonnen vóór de Franke landverovering, de *akkers* daarentegen beschouwt S. als ontginningen door de Franken zelf. Oorspronkelijk droegen de akkers de naam van het dorp waarbij zij behoorden (b. v. *Tielenschen ekkeren*), later traden de namen van de afzonderlijke delen meer op de voorgrond, zodat wij in vele Kempische dorpen thans een groot aantal *akker*-namen aantreffen. Daar de *akker*-namen talrijk zijn in het N.-O. van de provincie Antwerpen, vooral op de oevers van de beken, doch schaars in de Zuiderkempen, meent S. dat de Franken zich in dit laatste gebied niet vestigden, maar omstreeks 370 verder naar het Zuiden en het Westen optrokken, naar de dichtere groepen van *-heem*-namen ten O. en ten Z. van Antwerpen en rondom Mechelen, waar de *-akker*-namen echter ontbreken, zodat de ontginning er wellicht prae-Frankisch zou kunnen zijn. Dit laatste is niet het geval in het akkergebied van Noord-Vlaanderen, waar de eerste dorpsakkers uit het Gentse weliswaar dateren uit de IXe eeuw (blijkens de 16 *akker*namen uit het Fragmentum Blandinense die door MANSION onderzocht werden), doch waar de werkelijke drukke ontginning en het massaal voorkomen van de *akker*namen niet ouder zijn dan de XIe-XIVe eeuw.

De verspreiding van *veld*, evenals van *land*, ter aanduiding van de bebouwde grond is zeer algemeen in ons taalgebied. S. kan dan ook volstaan met enkele vaststellingen die van belang zijn voor de bodemontginning. *Veld* wijst nl. oorspronkelijk in de Westvlaamse en Kempische toponymie duidelijk op een „heide” of een „voormalige heide” en staat dus in de zandstreek in tegenstelling met *akker* en in de kleistreek met *kouter*. De eerste betekenis van *veld*: „open, onbebouwde vlakte” tegenover de omtuinde, bebouwde kouters en akkers, die zich later preciseerde tot „heide” en zich lang handhaafde in de Kempen en in de zandstreek van West-Vlaanderen, vindt men ook terug in Mnl. litteraire teksten, waarvan een aantal voorbeelden op blz. 261 medegedeeld worden. De naam *veld* bleef uit traditie bewaard

ook nadat de heide in nieuwwand bekeerd was ; het feit dat *veld*-namen vaak, naast een of andere omstandigheidsbepaling, een psn. als eerste lid bevatten, wijst op secundaire ontginning door private mensen.

*Kamp*namen komen betrekkelijk talrijk voor in een smalle strook langs de Maas en verder in de N.-O.-hoek van Limburg aansluitend bij een *kamp*gebied dat zich, blijkens de kaarten van E. WESTPHAL, uitstrekt over geheel Neder-Duitsland, over Noord-Nederland en Friesland. Uit verschillende toponymische publicaties blijkt dat *kamp* een (met struiken) afgeperkt bouwland of weiland aanduidt, dat vaak op de rand van de *esch* gelegen is en vroeger bij één erf behoorde.

Samenvattend besluit S. : „de tegenstelling *esch-kamp* is precies dezelfde als deze van *kouter* en *akker* met *veld*. De *kouters*, *akkers* en *esschen* zijn het primitieve bouwland van de dorps-gemeenschap ; de *kampen* en *velden*, de latere ontginningen uitgewonnen op de opene, woestè vlakte, die *veld* of *campus* heette” (blz. 264).

In Vlaanderen komen enkele *kamp*namen voor in West-Vlaanderen en in Z.-O.-Vlaanderen (o. m. Serskamp, dat door S. opgevat wordt als een gemigreerd, geromaniseerd *Cherscamp*, wellicht „kerkveld”, met verwijzing naar : 1450, *scherschamp* ; 1572, *scherscampveld* = een heide te Erkegem en vooral naar *Quercamp*, gem. in kanton Lumbres, zie blz. 264, noot 3). In de Kempen ontbreken de *kamp*namen volledig, zodat dit woord geen verklaring voor de streeknaam kan opleveren, zoals F. PRIMS meende ; S. is van mening dat Kempen < Mnl. *campania*, niets anders betekent dan „het veld”, „het uitgestrekte, grootendeels onbebouwde vlakke land, de heidestreek” (blz. 265, noot 2).

9. PETRI, F. — Germanisches Volkserbe... zie *Bibl.* 1937, nr 9 ; *Bibl.* 1938, nr 8 ; *Bibl.* 1939, nr 10 ; *Bibl.* 1942, nr 10 (1).

(1) Van de hand van F. PETRI verschenen ondertussen nog : Die Niederlande und das deutsche Reich. Zu W. Reeses nachgelassenem Werke. *Dt. Archiv f. Landes- u. Volksforsch.* VII (1943), 1-11 en verder nog : Holland Flandern Wallonien Vorlande des Reiches im Nordwesten. *Brussel*, 1944.

De door F. STEINBACH en F. PETRI opgebouwde theorie over de Germaanse landname en het ontstaan van de taalgrens werd in het afgelopen jaar terloops besproken en vooral in een ruimer, hoofdzakelijk rechtshistorisch verband geplaatst in de twee volgende bijdragen :

AUBIN, H. — Zur Frage der historischen Kontinuität im allgemeinen. *Hist. Zs.* CLXVIII (1943), 229-62.

In dit uitstekend opstel worden de bereikte resultaten samengevat in verband met de kwestie van de overgang van de Romeinse oudheid naar de Middeleeuwen, bij voorkeur in de gemiddelde zone tussen Loire en Rijn. Ten gevolge van de Germaanse landname is er inderdaad tussen de bestendig Germaans gebleven streken en het blijvend Romaans blok een gebied ontstaan waarin de innigste vermenging van Romaanse en Germaanse elementen tot stand gekomen is, zoals door STEINBACH en PETRI werd aangetoond. Over de vaststellingen van deze geleerden schrijft AUBIN : „von romanistisch-philologischer Seite sind Angriffe dagegen gerichtet worden, die in ihrer überscharfen Form befremden, aber den Grund der Dinge unverändert gelassen haben. Andererseits wird die Nachprüfung des archäologischen Materials, mit dem PETRI arbeiten musste, Berichtigungen seiner Darstellung bringen. Dennoch stellen diese neuen Forschungen den wesentlichsten Beitrag der letzten Jahre zum Kontinuitätsproblem, wenn wir es im Grossen sehen wollen, dar“ (240-41).

De continuïteit is in dit menggebied afhankelijk 1. van de gestalsterkte en van de aard van de Germaanse nederzetting ; 2. van de diepgang van de Romeinse beschaving ; 3. en vooral van de gestalsterkte, de samenstelling, de toestand van het vóór-Germaanse bevolkingsdeel dat de rol van bemiddelaar heeft gespeeld. Daarenboven moet men ook rekening houden met het assimilatievermogen van de Germanen, met het beschavingspeil waarop zij gekomen waren ten opzichte van de laat-Romeinse cultuur, die reeds op zichzelf evolueerde in de richting van de „Middeleeuwen“, met de verschillende levensgebieden, die men goed moet onderscheiden wanneer men het ingewikkeld begrip van de continuïteit wil toetsen aan de werkelijkheid.

Van onmiddellijk en methodologisch belang voor de oplossing van de in PETRI's *Germanisches Volkserbe* opgeworpen problemen zijn in het onderhavig opstel de volgende vaststellingen van AUBIN :

De veldnamen (Flurnamen) zijn een geschikt middel om de aard en de betekenis van de continuïteit te bepalen: „da sie [i. e. Flurnamen] im Gegensatz zu der weitgehenden Konstanz der Ortsnamen rascher wechseln, deutet ihr Auftreten an, dass noch wenige Generationen vor ihrer Aufzeichnung ihre Sprache am Orte lebendig war” (S. 244).

Het anthropologisch onderzoek van de skeletten heeft nog niet tot preciese gegevens geleid: aldus is men er nog niet in geslaagd de ingezetene bevolking in de grafvelden van de volksverhuizingsperiode te ontdekken, noch de skeletten van de Kelten af te scheiden van die der Germanen.

Over de oudheidkundige studie van H. ZEISS, *Die germanischen Grabfunde des frühen Mittelalters...* (zie *Bibl.* 1942, blz. 439-41) (1) merkt S. terloops op, dat het onderscheid tussen Franckische graven met wapens en Romeinse graven zonder wapens, slechts voor de helft van de bevolking opgaat, en verder dat de bevolking van het Romeinse rijk reeds lang vóór de landname van de IVe-VIe eeuw, een aanzienlijk Germaans bestanddeel, bevatte.

ZATSCHEK, H. — Germanische Raumerfassung und Staatenbildung in Mitteleuropa. *Hist. Zs.* CLXVIII (1943), 27-56.

S. poogt de STEINBACH-PETRI theorie op een rechtshistorische grondslag te funderen, omdat zij naar zijn oordeel niet door de toponymie en de archeologie alleen kan bewezen worden. Chlodovech heeft tussen 476 en 493, in tegenstelling met Theodorik, zijn eigen machtsgebied (dat niet samenvalt met het Frankisch nederzettingsgebied) kunnen uitbreiden omdat in Gallië, toentertijd het dichtst bevolkte en het best ontgonnen land in Europa, de rijksgoederen zeer talrijk waren en vervolgens omdat Chlodovech kon steunen op een „Reichsaristocratie” samengesteld uit *hertogen*, die zelden een Romaanse naam dragen en uit *graven* die blijkens hun naam vaak Romanen moeten geweest zijn, en die, als oorspronkelijke leden van de *trustis* der Merovingers, de bezittingen van de vroegere onderworpen machthebbers hebben overgenomen. „An den Kern, den erst STEINBACH und PETRI,

(1) Wij vestigen hier laattijdig de aandacht op de studie van H. ZEISS, *Die Chronologie der Reihengräberfunde* (*Hist. Jahrb.* LX (1940), 538 e. v.); verder te vermelden is de samenvatting van de in ons vorig overzicht besproken studie van denzelfden geleerde in *Forsch.-u. Fortschr.* XIX (1943), 49-51.

wenn auch nicht immer mit tauglichen Mitteln, herausgeschält haben, wuchsen dann weitere Räume heran, die das Frankenreich eine Grossmacht werden liessen. In dieser Entwickelungsstufe handelt es sich um unmittelbare Unterwerfung, ohne dass die bisherigen Machthaber Vasallen des Frankenkönigs geworden wären”.

S. onderzoekt verder welke wijzigingen voorgekomen zijn in de periode tussen Chlodovech en de opkomst van de Karolingers op het stuk van 1. het rijksbezit, 2. de rijksadel en 3. het leenwezen. In een bijlage wordt de kwestie van de „Germanen und Romanen in den Urkunden und anderen erzählenden Quellen”, die in het bekende opstel van G. KURTH, *La France et les Francs dans la langue politique du moyen âge (Rev. Quest. Hist. LVII [1895])* voor het eerst werd onderzocht, opnieuw behandeld.

Over het taalgrensprobleem verschenen verder nog de bijdragen van :

CLOEDT, F. DE — Hoe ontstond de taalgrens in ons land? *Toer. XXII* (1943), 194-96.

In dit stukje wordt, in tegenstelling met F. PETRI, betoogd dat de taalgrens oorspronkelijk een volksgrens geweest is en dat de verfransing van Frans-Vlaanderen en de vermeende herromanisering van Noord-Frankrijk en Wallonië radikaal te scheiden verschijnselen zijn, omdat in deze laatste gebieden de Germanen nooit meer dan een „Herrenschicht” geweest zijn en er dus nooit een vaste doorlopende taalgrens heeft bestaan. De volksmassa in haar geheel verandert niet van taal : daarom heeft onze volksgrens de verdedigingslijn Bavi-Maastricht zeker nooit overschreden ; alléén in een „overgangsgebied hebben wellicht gedurende enkele generaties het Germaansch en het Romaansch naar de overhand gedongen, voor die bepaalde overgangszone kan met veel waarschijnlijkheid de theorie van Dr Petri toegepast worden” (blz. 196).

ES, W. J. L. VAN — Le problème de la frontière linguistique. *Lion Flandre XV* (1943), 35-40 ; 147-52.

Voortzetting van de in *Bibl.* 1942, nr 10 vermelde zeer verwarde en fantastische studie, waarin gepoogd wordt het Gallo-Romaans element in het Noorden van Frankrijk zoveel mogelijk te beperken : „nous croyons avoir rendu vraisemblable l'hypothèse qu'il n'aurait pas existé de population parlant une langue

gallo-romaine, dans la Gaule Belgique, avant ni après l'arrivée des Francs" (blz. 40). Deze denkbeeldige constructie wordt gefundeerd op een reeks voorbeelden van latinisering van Germ. plaatsnamen door de vreemde oorkondenschrijvers, die geen rekening hielden met de werkelijke vorm van de plaatsnamen. De Germaanse meerderheid in Noord-Frankrijk werd laattijdig geromaniseerd door de administratie van Staat en Kerk.

LUYKX, TH. — Op den drempel der geschiedenis van het Vlaamsche volk — De Germanen en hun expansie in onze gewesten (Basis-reeks, nrs 22/22a). *Brussel*, [1944].

Zie vooral Hoofdstuk III „Het problema van de wording der Germaansch-Romaansche taalgrens in België”, waarin de „statische” en de „dynamische” opvattingen nog eens tegenover elkaar geplaatst worden om te pogen beide achteraf in overeenstemming te brengen.

WARLAND, J. — Bild und Bildung der germanisch-romanischen Sprachgrenze in Belgien. *Album Verdeyen*, 387-98.

S. poogt met behulp van de kultuurdynamische opvattingen van F. STEINBACH te bewijzen, dat de Vlaams-Waalse taalgrens een „Rückzugslinie und Eindrückungsgrenze des Romanischen” is en betoogt dat de theorie van KURTH, al werd zij niet afdoende gefundeerd, niet dient te worden opgegeven. Want, alhoewel de Germaanse nederzetting niet heeft opgehouden aan de huidige taalgrenslijn, toch kan er in het gebied tussen de taalgrens en de Loire, geen sprake zijn van germanisering, en dus ook niet van herromanisering, doch ten hoogste van een assimilatie van Germaanse inwijkelingen.

„Tweetaligheid” en „herromanisering” zijn slagwoorden waarvan S. de inhoud tracht te bepalen, door een onderzoek van de taaltoestanden die de Frankische inwijking in Noord-Gallië heeft doen ontstaan. Dat deze laatste geen aanzienlijke taalkundige invloed heeft gehad, leidt S. af uit het feit dat het geslacht van de leenwoorden die, van de periode der landname af tot in de XIXe eeuw, door het Frans uit het Germaans werden overgenomen (1), door het Romaans-taalgevoel werd bepaald, terwijl in het geval van een werkelijke tweetaligheid (zoals in de streek

(1) Zie over de kwestie van de ontleningen ook de bijdragen van A. BOILEAU, Classification chronologique des emprunts germaniques en wallon liégeois. *Bull. Dict. wall.* XX (1942), 79-100 — Id., Les emprunts. *Rev. langues viv.* VIII (1942), 90-99; 144-50.

van Malmedy) leenwoorden met hun oorspronkelijk geslacht worden ingeburgerd in het Romaans. Van een echte „actieve” tweetaligheid kan er geen sprake zijn : „Ueber eine oberflächliche Kenntnis, meistens wohl nur ein Verstehen des Fränkischen kam die Masse der Galloromanen nicht hinaus. Ihre Zweisprachigkeit, soweit sie es überhaupt dahin brachten, war im allgemeinen nur passiv. Damit wird auch der Lehre von ihrer Entromanisierung der Boden entzogen und der Begriff der Rückromanisierung zum grössten Teile seines Inhaltes entleert. Das Wort kann sich nur noch auf die Rückromanisierung des Gebietes, d. h. auf die Entmischung durch sprachliche Aufsaugung der ansässig gewordenen Germanen beziehen” (blz. 393-94).

Het Waals taalgebied vormt in dit opzicht geen uitzondering in de Romania : aldus is de umlaut van de *a*, die in het oostelijk deel van Wallonië vaak voorkomt (b. v. Herstal : 752-779, *Haristallius*) niet door de Germaanse maar door de Romaanse taalontwikkeling te verklaren. Slechts afzonderlijke grenszones kunnen als „rückromanisiert” beschouwd worden, maar buiten deze laatste bleef de Romania taalkundig onaangetast.

Een aanzienlijke rol bij de weerstand van het Romaans hebben de stedelijke cultuurcentra gespeeld en dit blijkt uit het verloop van de taalgrenslijn in België, die in het W. op Doornik, in het O. op de driehoek Tongeren-Maastricht-Luik steunt. Tongeren en Maastricht gingen weliswaar voor het Romaans verloren, omdat deze steden op een der invalswegen der Germanen (= de baan van Keulen naar Bavai) gelegen waren ; de dode hoek daarentegen tussen de wegen van Keulen-Bavai en van Keulen-Reims (zie schetskaartje op blz. 389) kon voor het Romaans behouden blijven.

De wig die, volgens de voorstelling van STEINBACH en PETRI, langs de Maasvallei in het Germaans taalgebied gedreven werd, is volgens WARLAND niets anders dan een „Rückzugslinie des Romanischen”. De taalgrenslijn is dus volgens S. de onmiddellijke resultante van de nederzetting ; zij is de „Schlusslinie der Germanisierung” en een „von aussen an die Romania herangetragene Grenze”.

Waarom bij deze studie, die ons geenszins overtuigd heeft, geen gebruik werd gemaakt van de uitstekende bijdrage van E. LEGRAS, *Le Nord de la Gaule romane* (zie *Bibl.* 1942, nr 8) is onbegrijpelijk.

10. VANNÉRUS, J. — Le limes et les fortifications gallo-romaines de Belgique. Enquête toponymique (Ac. Roy. Mém. in-4°, 2e sér. XI, 2). *Bruxelles*, 1943.

In dit uitgebreid werk, dat reeds in *Bibl.* 1942, blz. 441, n. 1 werd aangekondigd, worden de toponymische littekens onderzocht, die de laat-Romeinse verdedigingswerken van alle aard (*castra*, *castella*, enz.) binnen onze landsgrenzen hebben nagelaten, en wordt inzonderheid gepoogd de punten te ontdekken waar oudheidkundige opzoekingen, waarschijnlijk met goed gevolg, zo haast mogelijk zouden dienen te worden ondernomen. Daar gedurende de jongste jaren ernstig werd geijverd om archeologische opgravingen mogelijk te maken, vooral langs de zgn. „Limes belgieus”, een verdedigingslijn die in de IIIe eeuw, hoofdzakelijk langs de Romeinse heerbanen van Keulen over Tongeren naar Bavai en van Bavai naar Boulogne, werd aangelegd, wordt in deze bijdrage het archeologisch prospectiewerk in aanzienlijke mate in de hand gewerkt. Gelet op de noodzakelijkheid van de samenbundeling der verschillende historische hulpwetenschappen, die vooral door G. DES MAREZ werd onderstreept, is deze publicatie baanbrekend te heten.

Niet minder waardevol is het, dat S. een rijk toponymisch materiaal heeft verzameld, dat door een zorgvuldig opgemaakt register (blz. 287-315) zeer bruikbaar is geworden, in verband met de ook in het Vlaams landsgedeelte verspreide plaatsnamen die teruggaan op Lat. *castrum*, *castra* (Vla. *Caster*, *Kester*, *calster*, enz.); Lat. *castellum* (Vla. *kassel*, *kessel(t)*, *kastel*, *castele*, *castele*, enz.) en van afleidingen van *castellum*, zoals Lat. *castellare*, *castellarium* (Vla. *kasselaar*, *kesselaar*), *castellitrum*, *castellinum* (Vla. *Kustelijn*), *castellulum*; *castellio*; Lat. *burgus* (Vla. *Oudenburg*, *Burgt*, *Borgstad* te Assche, *Duisburg*, *buwg*); *Ring*; *Schans*; Lat. *murus*.

Vervolgens dient ook op het belang van deze bijdrage voor de studie der kolonisatie te worden gewezen. Vermits een oude theorie, die nog steeds vele aanhangers telt (zie o. m. VANNÉRUS, blz. 279), het ontstaan van de taalgrens in België, wil verklaren door de laat-Romeinse „limes belgieus”, is het van het grootste belang, de aard en de levensduur van de betrokken militaire bouwwerken archeologisch vast te stellen.

Om deze verschillende redenen zal men het verschijnen van deze verhandeling, waarvan hieronder een bondige samenvatting wordt medegedeeld, zeer oprecht begroeten.

In het eerste deel wordt een uitstekende status quaestionis opgemaakt van de opzoekingen betreffende het verband tussen de taalgrens en de limes. Achtereenvolgens werden in chronologische volgorde de bijdragen en de stellingen besproken van A. WAUTERS, G. KURTH, H. VANDER LINDEN, H. VAN HOUTTE, J. BREUER, G. DES MAREZ, F. STEINBACH, H. PIRENNE, A. GRENIER, CH. DUBOIS, F. PETRI, H. DRAYE, J. GILISSEN, H. NESSELHAUF; daarbij worden teloops de andere factoren (de scheidende rol der wouden, de betekenis der rivieren en der stroomgebieden), die werden uitgedacht om de nederzetting van de Germanen zoniet te stremmen dan ten minste van aard te doen veranderen, critisch besproken. Samenvattend wijst S. (blz. 46-48) nog eens op de noodzakelijkheid van een systematisch oudheidkundig onderzoek van de limes: oudheidkundige ontdekkingen alleèn kunnen zekerheid verschaffen over de chronologie van de verschillende verdedigingswerken en dus over de historische rol van de limes; de historische teksten zijn in dit opzicht steeds opnieuw vruchteloos onderzocht geworden en de toponiemen afgeleid van *castrum*, *castellum*, enz. kunnen op zichzelf ook middeleeuwse of moderne, evengoed als prehistorische of Gallicsche scheppingen zijn. Als voorbereiding tot dit archeologisch onderzoek, heeft S. een methodische enquête gewijd aan de verschillende plaatsnamen die kunnen wijzen op een of ander antiek, inz. laat-Romeins verdedigingswerk. Aan het slot van dit inleidend deel bespreekt S. de bijdragen van H. SCHUERMANS over de versterkte plaatsen van de Aduatici (?) in de Maasvallei en van A. PIERRET (zie *Bibl.* 1934, nr 14) over de pln. op *-han* in het dal van de Semois, die o. m. zouden kunnen opgevat worden als nederzettingen van *laeti* uit de IVe eeuw op militair te verdedigen punten.

In het tweede deel worden de algemene principes medegedeeld, die bij het onderhavig toponymisch onderzoek gevolgd werden. Vooraf gaat een verantwoording voor het opnemen van plaatsnamen afgeleid van woorden als *castrum*, *castra* en *castellum*, die niet noodzakelijk in de Romeinse tijd moeten ontstaan zijn, omdat zij als leenwoorden in de moderne talen zijn overgegaan, maar die waarschijnlijk uit de Romeinse tijd dagtekenen, nl. indien zij voorkomen in de nabijheid van een Romeinse weg (hierbij moest ongelukkig, bij gebrek aan beters, de kaart van het Romeins wegennet van V. GAUCHEZ als grondslag gekozen worden) en indien er op de plaats Gallo-Romeinse muntën, gebruiks-

voorwerpen, of grafplaatsen werden ontdekt. Vervolgens resumeert S., aan de hand van taalkundige en archeologische werken, wat in de IVe eeuw door de termen *castra*, *castellum*, *burgus*, *turris* werd aangeduid en ook welke taalkundige en cultuurhistorische ontwikkeling deze woorden naderhand hebben doorgemaakt. Deze uiteenzetting wordt passend geïllustreerd door een toponymische studie over de betrokken woorden in de onomastiek van de ons omringende landen. Als besluit van dit deel betoogt S., dat op verschillende van de *kaster*-, *kastel*- en *burg*-namen werkelijk Romeinse kampen moeten bestaan hebben en duidt de punten aan waar, volgens hem, archeologische opzoekingen in de eerste plaats moeten worden ondernomen.

Het derde deel bestaat uit een „relevé des noms de lieux belges pouvant être mis en rapport avec des fortifications antiques”. Ofschoon in deze lijst 173 items — vaak met verschillende namen — opgenomen worden, is zij naar het getuigenis van S. niet volledig, vooral niet op het stuk van de lieux-dits. Alhoewel de besproken gemeente- en plaatsnamen, zoals kon verwacht worden, in overgrote meerderheid in het Waals landsgedeelte te vinden zijn, toch komen in de lijst een aantal Vlaamse namen voor : Kaster (arr. Kortrijk), Caster (heerlijkheid onder Rumbek), Caestre (gehucht van Houtem), 't Kesterke (Pollinkhove), Caster (geh. Mater), Kester (arr. Brussel), Kestergat (Pepingen-Buizingen), Kesterbeek (Dworp), Calster (Goetsenhoven), Kasterlee, Chastres (Vechmaal), Caster (Ternaaien), Kessel-Loo, Kastel en Kastelberg (Tienen), Castel (nabij Zoutleeuw), Castel (Attenhoven), Kessel (Lier), Kesselt (Veldwezelt), Kessel (Rotem, arr. Maaseik), *cassalum* (Kessenich), Kasselaar (hoeve te Kozen, St.-Truiden), Casteleyn (Turnhout), Oudenburg, Burgt (Velzeke), Borgstad (Assche), Duisburg, Oude Muren en Oude Vesten (Tongeren), enz.

In een eerste uitvoerige en bibliografisch rijk gedocumenteerde bijlage, onderzoekt S. meer in het bijzonder de toponymische gegevens in verband met het bestaan van een Romeins kamp te Ternaaien (cfr op de militaire kaart het „Château de Caster”, op de hoogte die deze gemeente beheerst), waar dan de *laeti lagenses* — zie over deze kwestie de in *Bibl.* 1941, nr 16 samengevatte bijdrage van S. — een mogelijke standplaats zouden kunnen krijgen. Het adjectief *lagenses* meent S. te kunnen in verband brengen met *laga* („laag”, Fra. couche) of wel met *lahhu* („meer” Fra. lac, mare) ; verder verwerpt hij de vergelijking niet

van *lagenses* met de Wa. pln. *les layes* (= moerassig land?, waterloop (Ndl. lede? enz.) te Lieze (Lixhe), die op zijn beurt zou kunnen schuilen in Lanaye = la laye.

Een tweede bijlage wijst op de noodzakelijkheid van oudheidkundige opzoekingen te Braives, waar de in de itineraria vermelde plaats *Perniciacum* of *Pernaco* langs de Romeinse baan van Bavai naar Keulen schijnt gezocht te moeten worden.

De derde, uiterst interessante, bijlage is gewijd aan Oudenburg, waar zich zonder twijfel een Romeins kamp ter verdediging van de kust moet hebben bevonden, zoals blijkt niet alleen uit historische teksten, maar ook uit het merkwaardig goed bewaard gebleven grondplan van de plaats.

Kan thans ook binnen afzienbare tijd een grondig oudheidkundig onderzoek op de door S. toponymisch opgespoorde punten tot een goed einde gebracht worden, dan zal deze op zichzelf reeds waardevolle publicatie nog vollediger tot haar recht komen, en zal ongetwijfeld een nog klaarder licht vallen op de talrijke problemen uit de vroeg-middeleeuwse geschiedenis die er worden in aangeraakt.

11. WIJER, H. J. VAN DE--DRAYE, H. — De plaatsnamenstudie in 1942. *Com. Top.* XVII (1943), 415-80.

Deze bijdrage, met de bijlage van K. ROELANDTS, De studie van de Nederlandse persoonsnamen in 1942, verscheen afzonderlijk als BIJLAGE XVIII bij de *Mededeelingen Vla. Top. Vereniging. Leuven, 1943.*

Het toponymisch overzicht bevat 68, het anthroponymisch 11 nummers; in beide werden, zoals vroeger, ook de te bereiken buitenlandse publicaties op namenkundig gebied alsmede een groot aantal bijdragen van geschiedkundige aard opgenomen.

12. WOLFS, E. DE- — Over de waarde van den dialektischen vorm der plaatsnamen. *E. S.-Br.* XXVI (1943), 193-203.

In deze van veel studie getuigende bijdrage betreft S. het opnieuw, dat „vele etymologen zich blind staren op oude spellingen van plaatsnamen — die ten slotte toch maar onvolmaakte voorstellingen van de vroegere uitspraak zijn — en het bestaan van een gewestelijken vorm niet eens schijnen te vermoeden” en betoogt verder, dat „de levende term minstens even nuttig is als de vroegere graphieën”, daar hij ons dikwijls toelaat te bepalen

of deze laatste al dan niet betrouwbaar zijn. Deze stelling wordt vervolgens getoetst aan een aantal plaatsnamen uit het Tiense, nl. Attenrode (Wever), Avendoren (Tienen), Ezemaal, Gaas (verdwenen beek te Tienen), Hakendover, Heelen (gem. Heelen-Bosch), Oorbeek, Pamelen en Waaiberg, waarvoor de gangbare verklaringen op grond van de plaatselijke uitspraak vaak gewijzigd moeten worden.

AFD. II. — BIZONDERE VRAAGSTUKKEN

A. — Vlaanderen en Vlaming (1).

13. CARNOY, A. — Vlaanderen-Vlaming. *K. V. A., V. en M.* 1943, 481-87.

Om wille van de afwijkende verklaring van R. VERDEYEN (zie *Bibl.* 1941, nr 12 en hierbeneden, nr 14), versterkt S. zijn eigen hypothese op fonetische, lexicologische en semasiologische grondslag : Vlaanderen, oorspronkelijk volksnaam, uit **flana-wandra* „zwerfers van de vlakke, d. i. van de moerassige polders” ; Vlaming < **flan-ing* m. (vgl. pruim < Lat. *prunus*, pelgrim < Lat. *peregrinus*, enz.) = „man van de vlakke” ; pln. Vlaming/Vleming < vr, collectief-abstract **flan-ing* „plaats met vlakten”. Een voordeel van deze etymologie is het vooral dat Vlaanderen, Vlaming en pln. Vlaming/Vleming op deze wijze kunnen afgeleid worden van één en hetzelfde grondwoord, Ofrk. **flana* „wilde vlakke, woestijn”, dat met -n-verlenging berust op Idg. **pelá* „zwerfen, slaan, inz. plat maken”.

14. VERDEYEN, R. — Vlaanderen en Vlaming. *K. V. A., V. en M.* 1943, 407-79 [ook afz. *Brussel, A. Manteau*, 1943].

In deze uitvoerige en zeer stevig gedocumenteerde bijdrage over de moeilijke etymologie van onze volksnaam, die reeds in *Bibl.* 1941, nr 12 werd aangekondigd, geeft S. vooreerst een zeer overzichtelijke samenvatting van al de tot dusver voorgestelde interpretaties en onderzoekt vervolgens wat de toponymie kan leren over de stam (*flam-*, *fla-*, *flan-*, *flad-*?) waarvan men bij de etymologie bij voorkeur dient uit te gaan. Uit het woordenboek van K. DE FLOU heeft S. de verschillende toponiemen opgespoord, „die met *Vlaming* in verband kunnen worden gebracht en die alle beginnen met *vla*” (blz. 412) als daar zijn *Vla* (*Vlae*) ; *Vlade* ;

(1) Over de geschiedenis en de ontwikkeling van het woord *Deutsch* geraakt men het ook moeilijk eens : bij de studiën van L. WEISGERBER over dit onderwerp (zie o. m. *Bibl.* 1940, blz. 431) leze men o. m. ook deze van E. LERCH, *Der Ursprung des Wortes „Deutsch” (Die Welt als Geschichte VIII (1942), 14-31)* en Id., *Ist das Wort „Deutsch” in Frankreich entstanden? (Rom. Forsch. LVI (1942), 144-78)*.

Vlaak, Vlakte; Vlaect, Vlaagt, Vlaegt, Vlacht, Vlagt; Vlak; Vlaem, Vlame; Vlaender; Vlaming en *Vlaminck* alsmede een aantal samenstellingen met deze namen die een merkwaardig parallelisme vertonen, zodat men mag concluderen dat er tussen al die benamingen niet alleen een semantisch, maar ook een formeel verband moet bestaan, dat alleen door een historisch-vergelijkende studie kan worden opgehelderd. Al de bovenvermelde toponiemen (met uitzondering van *vlame*) kunnen worden herleid tot een Idg. wortel *pelā* („breit und flach, ausbreiten”), met een dentaal tot : *plet-, plēt-, plāt-*; met een gutturaal tot *plaq-, p(e)lāg-* uitgebreid. De verschillende reflexen van deze wortels in de Idg. talen worden systematisch opgesomd op blz. 418-24; *Vlaanderen* wordt volgens S. best ondergebracht in de groep van de verlengde basis met *n* + dentaal en verklaard uit *flanþr + en* = „de platte, vlakke landen”, dus met dezelfde betekenis als *nederland*.

De grote moeilijkheid schuilt echter in de *m* van *Vlaming* en in het verband tussen *Vlaming* en *Vlaanderen*. MANSION was reeds van oordeel dat de *m* in *Vlaming* en de *n* in *Vlaanderen* met elkander niets gemeens hebben : de *m* moet van elders komen, „misschien wel” van *-hem* (*vlāhem* > *vlām*) (blz. 428). De *-hem*-namen met een eerste lid ontleend aan de bodemgesteldheid zijn geen zeldzaamheid (cfr Vlekkem (Aalst) : 1036, *Flachem*) en in de kuststrook waar het oorspronkelijk *pagus Flandrensis* te situeren is (cfr DHONDT), komen een aanzienlijk aantal oude *-hem*-namen voor, die S. opvat als vooruitgeschoven posten. *Vlaming* kan dus zijn : *vlaam* + patronymisch suffix *-ing* en betekent : 1. als patroniem „bewoner van een *vlahem*, *vlaam*, een *vlahof*, een hof in de vlakke, lage landen, eigenlijk dus Nederlander” en 2. als toponiem „een meer beperkte streek, waar zulke *vlahoven* staan”, aanvankelijk wel de kuststreek ten N. van Brugge. *Vlamen* of *vlahoven* en hun bewoners de *Vlamingen* moeten reeds vroeg iets karakteristieks vertoond hebben, zoals blijkt uit de talrijke *Vlaming*-namen in Duitsland, die sinds de XIIe eeuw ontstaan zijn.

In een zeer interessante blz. 432-33 wijst S. op de voordelen van de door hem gevolgde „globale methodé” en betoogt hij verder dat de plaatsnamengeografie, ook van etymologisch standpunt uit, te verkiezen is boven de geïsoleerde woordstudie, waaraan men echter niet altijd kan ontsnappen. Welnu, het blijkt dat de geografische verspreiding van de *-heem*-namen, die in de

kuststreek, volgens S., tot de oudste namen behoren; goed overeenkomt met de historische voorstelling van het *pagus Flandrensis*. Aan deze nederzettingen, die aan het strand of in het laagland lagen, gaf men de naam van *Vlahem* en aan de bewoners er van die van *vlaheming* > *vlaming*. Dit patroniem is achteraf toponiem geworden „om een beperkter gebied aan te duiden, dat deel uitmaakte van het oude pagus Flandrensis” (blz. 435).

In een uitvoerig „Naschrift” (blz. 436) deelt S. de belangrijkste originele teksten mede van OUDENBURG, MEYERUS, MARCHANTIUS, DESPARS, LOCRIUS en VREDIUS, die van belang zijn voor een historische behandeling van *Vlaanderen* en *Vlaming*; verder (blz. 448 e. v.) nog een aantal opvattingen van oude en moderne geleerden, terwijl een „synthetisch overzicht” (blz. 455 e. v.) de ontwikkeling van de opvattingen omtrent de betekenis van de onderzochte namen samenvat.

Een zeer uitvoerige bibliografie (blz. 460-65) en een index (blz. 466-79) besluiten deze studie over het „tergend etymologisch raadsel”; ongetwijfeld zal zij een unieke documentaire waarde behouden, ook al kan men de bewijsvoering (zie o. m. de hierboven samengevatte studie van A. CARNOY) niet overal als sluitend beschouwen.

B. — Reinaert-toponymie.

15. MULLER, J. W. — Van den vos Reinaerde. Exegetische commentaar. *Leiden*, 1942.

Rec. V(OOYS), C. D(E). *Taalg.* XXXVII (1943), 77-78.

Lijst van eigennamen op blz. 230 e. v.

C. — Varia.

16. CARNOY, A. — De verkleinwoorden met -so van Germaansche persoonsnamen in de Belgische toponymie. *Album Verdeyey*, 55-66.

Reeds aangehaald in *Bibl.* 1942, blz. 477, naar aanleiding van de bijdrage van G. LANGENFELT over „The hypocoristic English suffix -s”.

Uitgaande van een verklarende alfabetische lijst der Belgische dorps- en gehuchtnamen waarin vermoedelijk een psn. op -so

voorkomt (vooral naar het Dictionnaire étym. van denzelfden S.), wordt de onderstelling van MANSION verder uitgewerkt en bevestigd : het hypocoristisch suffix *-so*, geheel onbekend in het Idg., is ontstaan naar analogie met de vleinamen gevormd van *-s*-stammen. Aldus werd b. v. *Sigiso*, mede door de algemene verzwakking van de *-s*-declinatie, niet langer verbonden met **sigis-* „zege” (waarvan het de gewone vleivorm is op *-o*), maar samen met *Sigila*, *Sigico*, *Sigina* opgevat als een rechtstreekse afleiding van het uit *sigis-* verkorte *Sigo*. Het op deze wijze te onzent („in 't Westen”) ontstane *-(i)so*, met dezelfde gevoelswaarde als *-ilo/-iko/-ino*, werd vaak *-zo* [= *tso*] gespeld, daar het in talrijke psn. onmiddellijk op dentalis volgde, en genoot nadien vooral bijval in het Hgd. taalgebied, vanwaar de familiere vormen als *Fritz*, *Kunz*, enz.

17. — Het Waalsch suffix *-effe...* zie *Bibl.* 1942, nr 18. Rec. L[EGROS], E. *Com. Top.* XVII (1943), 218-19.

18. LINDEMANS, J. — Abnormale gevallen bij Brabantsche *-heemnamen*. *Album Verdeyen*, 277-83.

In aansluiting bij zijn vroegere etymologische studiën, die in onze voorafgaandé overzichten regelmatig werden samengevat, behandelt S. thans opnieuw twee gevallen van eigenaardige suffixwisseling in Brabantse *-heemnamen*, een verschijnsel dat S. beschouwt als „een gelijkschakeling van namen of een Ortsnamenausgleich” (blz. 277).

1. In Z.-W.-Brabant komt een compacte groep voor van *-ingen*-namen, die oorspronkelijk *-ingem* (*-ingaheim*)-namen geweest zijn. Men heeft hier echter niet altijd te doen met een (door het Romaans beïnvloede) ontwikkeling *-ingaheim* > *-ingem* > *-ingen*, maar wel met een „gelijkvormig maken” van deze namen aan een aantal *-ingennamen* (Beringen, Herfelingen, Oetingen, enz.), waarvoor men geen enkele vorm op *-heem* kan ontdekken. Deze formatie schijnt zich als een geleidelijke mode te hebben uitgebreid, zonder dat men er een bepaalde oorzaak kan voor aanwijzen.

2. Voortbouwend op zijn studie Toponymische verschijnselen... (zie *Bibl.* 1940, nr 7), bespreekt S. vervolgens een reeks plaatsnamen uit de omgeving van Erps-Kwerps waarin, evenals in een reeks toponiemen uit het Tiens taalgrensgebied, *-gem* of *-hem* vervangen werd door *-cin*, *-cen*, „zijnde 'de' Dietsche spelling

van den normalen Waalschen vorm ontstaan uit *-kem*" (blz. 278). Het afleidingsschema voor Ranssem (Erps-Kwerps) (plaatselijk = Reissem) : **Hramingaheim* > **Rāmenkem* > **Ramencin* > **Rancin* > *Rantsim* > *Rensem* > *Reinsem* > *Reisem*, past ook voor de volgende plaatsnamen uit de omgeving : t'Hingessen, Silsem (beide onder Erps-Kwerps) ; Bulsom (onder Berg) ; Vormerzele (volksetymologisch werd *-zele* of *-heem* in de plaats gesteld van *-cin* < *-heem* ; blijkens 1450, 1465, *Voleshem* ; 1610, *Voldersom* ; 1652, *Vollesom*, naast XVe e., *Volmeersele* ; enz.) ; verder voor een aantal, eveneens vroeg geromaniseerde *-ingahem*namen uit Frans-Vlaanderen (b. v. Hubersent : 826, *Humboldingahem* — Beussent : 1149, *Bolcen* < **Bolingahem* — Hardinxent : 1180, *Hardingassem*).

Het is merkwaardig dat de plaatsnamen op *-sem* (*-sen*, *-sent*, *-xent*) alleen in groot aantal voorkomen in gebieden, waar Romaanse invloeden zich hebben kunnen laten gelden, nl. in Z.-O.-Brabant, de streek rondom Erps-Kwerps en in de Westhoek. Weliswaar zouden dergelijke toponiemen ook kunnen teruggebracht worden tot *-heem*namen met een psn. in de sterke genitief als eerste bestanddeel, maar deze zijn te onzent zeldzaam (zie lijst op blz. 281) en daarenboven kan ten minste een deel er van door suffixsubstitutie *heem/cin* verklaard worden. S. situeert de verspreiding van het verschijnsel in de X^e eeuw, toen „na de ontvolking van het Dietsche platteland veroorzaakt door de strooptochten van de Noormannen, Waalsche boeren zich hier metterwoon kwamen vestigen" (blz. 282).

19. LOEY, A. VAN — Het suffix *-er* in plaatsnamen. *Com. Top. XVII* (1943), 279-98.

Het suffix *-er*, voorkomend bij adjectieven van plaatsnamen afgeleid, kan een tweevoudige oorsprong hebben : het tot suffix geworden tweede lid van een samenstelling met *-warja* „bewoner" (ofr de volksnamen op *-varii*, door klassieke schrijvers vermeld), anderdeels het suffix dat dient voor de vorming van nomina agentis : Lat. *-arius*, Got. *-areis*, Ndl. *-aar/-er*.

Afleidingen op *-er* zijn zeldzaam in onze moderne toponymie, want zij werden verdrongen door vormingen op *-s(ch)*. In de Onl. en Mnl. toponymie van het Gentse komen nog wel een aantal plaatsnamen met *-warja* „bewoner" voor, die door MANSION, O. G. N., 68-70 onderzocht werden, maar toen reeds was de betekenis van *warja* > *eria* onduidelijk geworden, zodat *-er* in dit gebied voortaan niet veel meer zal gebruikt worden.

In het gebied ten Oosten van de Dender daarentegen heeft *-er* in de latere Middeleeuwen een grote uitbreiding genomen, zoals blijkt uit de door S. medegedeelde lijsten van ten dele nog bestaande plaatsnamen, waarin *-er* ter vorming van adj., zowel aan geografische namen (Ortsnamen) als aan topografische namen (Flurnamen) toegevoegd wordt, met dezelfde waarde als het suffix *-s(ch)*, „dus ter aanduiding van „het horen bij”, van een verband met een bepaalde plaats, en niet uitsluitend meer in de betekenis „van de inwoners” (blz. 285). Bovendien wordt *-er* in dit laatste gebied gebruikt voor de vorming van afleidingen van gewone appellatieven, die in het bewustzijn van den gebruiker reeds tot eigennamen geworden zijn (over de verhouding tussen soortnamen en eigennamen leze men de interessante blz. 285-86) : *-er* < *-warja* is duidelijk tot suffix geworden.

Wanneer deze overgang gebeurd is, kan niet precies worden uitgemaakt : in Vlaanderen schijnt hij reeds in de IXe eeuw aan de gang te zijn en in de XIIIe eeuw komt in Brabant en Noord-Nederland niet *-ere*, maar *-er* (b. v. 1299, *dietbruggerbosch*) voor, waarbij het adj. op *-er* kan voorafgegaan worden door het lidwoord dat bij het volgend substantief past.

Het suffix *-er* kan verder door suffixsubstitutie vervangen worden door Brab. *-ère* (= Ndl. *-aar*) (b. v. *Hovelerenbroec*, *Toegelerenvelt*), dat in het Oosten van ons taalgebied het gewone middel blijkt geweest te zijn om de inwoners van een stad of streek te benoemen ; een duidelijk voorbeeld van deze suffixsubstitutie te Tienen : XVe eeuw, buyten der Lovener porten ; maar 1534, buyten die Loveneeren porte, enz.

Tegenover deze productiviteit van het suffix *-er* steekt Vlaanderen (en Zeeland) scherp af : „zo goed als nergens treffen we in Vlaanderen vormen op *-er* aan ; daarentegen wel samenstellingen en afleidingen op *-s(ch)*”. De naam van de inwoners van een plaats wordt in dit gebied ook niet gevormd met het Brab. *-ère*, maar op een andere wijze : *Bruggelinc* naast *van Brugge* ; *Veurnard* naast *van Veurne* ; Zeeuws : *Vlaekeliedeslues*.

In Brabant, de Kempen en Limburg heeft de afleiding op *-s(ch)* zich minder vroeg verspreid dan in Vlaanderen : pas in de XVe-XVIe eeuw begint het ook in deze gebieden het oude suffix *-er* te verdringen, zoals blijkt uit een reeks op blz. 296-97 opgegeven voorbeelden.

Samenvattend besluit S. dat het Zuidnederlands taalgebied, wat betreft de uitdrukking van de afhankelijkheidsbepaling

tussen twee plaatsbenamingen, verdeeld wordt in twee zones : ten O. van een lijn die langs de Dender en de Schelde loopt, wordt een adjectief op *-er* (door uitbreiding ontstaan uit *-warja*) gebruikt ; ten W. van deze lijn zijn samenstellingen of afleidingen op *-s(ch)* overheersend ; *-er*-vormingen zijn in dit gebied sinds de IXe e. kwijnend. Daar *-er*-afleidingen ook veelvuldig in het Duits voorkomen, meent S. dat het gebruik van *-er* in Limburg onder Duitse invloed verlevendigd werd.

20. LOEY, A. VAN — „Kwacht” en „Kweb”. *Com. Top. XVII* (1943), 269-78.

In deze zeer doorwrochte etymologische studie onderzoekt S. de Kempische plaatsnamen *kwacht*, *kweb(t)*, *kwaast*, die in het algemeen „slijkachtige, nattige bodem” schijnen aan te duiden en onderscheidt a) *kwab*, *kwacht*, *kwebbe* ; b) *kwaast* ; c) *kwaak*.

Een in verschillende talen voorkomende reeks woorden klimt op tot een wortel **gʷobh-* „lillende beweging van een slijmerige massa”, waarvan een vorm met *b* en met *i*-afleiding **kwaft* > *kwacht*, en een nomen postverbale met *-gōn* **kwaββgō* > *kwebbe* geeft ; daarnaast met „expressieve geminatie” *bb* de vormen *kwabbel(en)*, en *kwab* als nomen postverbale.

De etymologie van *kwaast*, evenmin als de betekenis er van, zijn duidelijk : S. ziet twee mogelijkheden : of wel met ablaut bij **kwab* en met *-sti* suffix : *kwēb-sti* > *kwaast* (Limb. *queest*), of wel aansluitend bij *kwaad* (cfr. met ablaut *əʷ*, het Ags. *cwēad* „vuil”) uit wortel **gʷē[ɣ]*, **gʷō[ɣ]*, **gʷou-* en hetzelfde *-sti*-suffix.

Kwaak (b. v. in *Kwakenbeek*) beschouwt S. als een synoniem van het ww. **kwaven*, *kwabbelen* „trillen, lillen, slijmerig zijn” uit een wortel **gʷeg-* „schudden” (cfr Engels to quake, toegepast op een onvaste moerassige grond).

21. VANNÉRUS, J. — Les termes „pire” et „pige” en Belgique et dans les pays voisins. *Com. Top. XVII* (1943) 19-65.

Aansluitend bij zijn lezing op het Eerste intern. congres voor toponymie en anthroponymie (zie *Bibl.* 1939, blz. 212) behandelt S. aan de hand van een zeer rijke documentatie de woorden die een oude (Romeinse) weg aanduiden : westelijk Waals *pige* (Lat. *petreum*, **pētricām* > *pirg(i)us*, Ofra. *pierge*, Wa. *pīdje*) en Picardisch *pīre* (dialectgeografisch gescheiden van *pige*)

„chemin de pierre”, waarnaast in het oostelijk Waals *tîdje, tige* (Lat. *terreum*, **t(i)erge*) „chemin de terre”.

Interessant is de door S. voorgestelde verklaring van de gemeentenaam Peer < *pirgus*, eerder dan uit Mnl. *parek*, *parik* of **parr* „perk”, zoals MANSION en CARNOY (blz. 61-62).

22. — Le nom de Lowaige. Zie *Bibl.* 1941, nr 16 ; *Bibl.* 1942, nr 20.

Rec. G(ANSHOF), (F. L.) *Rev. Phil.* XXII (1943), 570-71.

AFD. III. — ANTWERPEN en BRABANT

A. — Generalia (1).

23. HELSEN, J. — Het landschapsbeeld in de Antwerpsche Kempen (De Seizoenenreeks, 36). *Antwerpen*, 1943.

S. hangt een levendig beeld op van het Kempisch landschap dat gevormd werd door de natuurkundige omstandigheden („Het open land”) en door het menselijk ingrijpen („De gesloten gemeente” — „Het eigen erf”). Na de oorspronkelijke loofhoutbossen, verschijnen in de Kempen de heide (*aart*) en het ven (*kwachten, sompen*), daarna de dennenbossen. De oorspronkelijke nederzettingen in de Kempen zijn kleine dorpen of gehuchten geweest; het ontstaan der parochiën heeft aanleiding gegeven tot de vorming van de huidige dorpen, waarbij een onderscheid moet gemaakt worden tussen het straatdorp en de groepering van de woningen rond een karakteristieke driehoek, die *biest* of *opstal* heet. Bij de gehuchten, die men op grond van een toponymisch onderzoek vaak kan reconstrueren, behoren *de ekkeren* of *het veld*; *het broek* of *gebroeckt*; *de brand*, *het laar*, *de aart*; door latere, individuele oorbaarmaking ontstaan met *houtkanten* (2) of grachten „beloken” *blokken* en ook *uitvangen* (waarvoor sporadisch nog de benaming *voorhoofd* (*vörft*) in gebruik is). Het Kempisch landschap wordt verder gekenmerkt door de kerktorens, de kapelletjes, de (zeldzame) stijlvolle gemeentehuizen,

(1) Te laat kregen wij kennis van het voor de Brabantse toponymie belangrijke werk van Mej. M. MÄRTENS, *Actes relatifs à l'administration des revenus domaniaux du duc de Brabant (1271-1408)* (Com. roy. hist. in-8°). *Bruxelles*, 1943. In ons volgend overzicht zullen wij deze publicatie uitvoerig samenvatten.

Onmisbaar voor de Antwerpse toponymie blijft :

JANSEN, J. E. — Bibliographie der Antwerpsche Kempen (vervolg). *Tax. N. R. XV* (1943), 3-108. Zie *Bibl.* 1942, blz. 446, voetnoot 1.

Door de „Vlaamsche Toeristenbond” werden in de laatste tijd een reeks „Wandelboekjes” uitgegeven, die ook den toponymist zullen interesseren. Vooralsnog zijn in deze reeks verschenen : nr 1, Het Jan van der Nootpad (Antwerpen-Brecht); nr 2, Het Gustaaf Segerspad (Brecht-Zundert); nr 3, Het Jan Hammeneckerpad (Antwerpen-Dendermonde); nr 4, Het Jacob Jordaenspad (Antwerpen-Putte-grens); nr 5, Het Sniederspad (Antwerpen-Turnhout).

(2) Over de „hakhoutwallen” zie men ook *Toer. XXII* (1943), 49.

de kastelen, en vooral door de „Kempische hoeven” die door S. treffend worden beschreven.

B. — Afzonderlijke steden en dorpen.

HOOGSTRATEN.

24. SCHIJNDEL, B. W. VAN — Hoogstraten's oude huizen en familie's II. Zie *Bibl.* 1941, nr 22 ; *Bibl.* 1942, nr 27. *Rec. Es, F. VAN. Ovla. Za.* XVIII (1943), 47.

MECHELEN.

25. UYTTERHOEVEN, J.-STEURS, V. — De plaatsnamen van Mechelen binnen de oude wallen. *Mech. Bijdr.* X (1943), 59-70 ; 103-40.

Voortzetting van het in *Bibl.* 1942, nr 29 vermeld glossarium, gaande van nr 365 (*Melaangat*) tot nr 455 (*Pelikaanstraat*) (1).

C. — Varia.

26. MAES, F. — Leengoederen nabij Kwerps. *E. S.-Br.* XXVI (1943), 13-32.

Behandelt, op grond van een rijke documentatie, o. m. de volgende plaatsnamen, die onder Ranssem (zie hierover boven

(1) Historische en bibliografische inlichtingen over Mechelen zal men verder vinden in :

BALBERGHE, J. VAN — Bijdrage tot de geschiedenis van het hoveniersambacht te Mechelen. *Ts. Gesch. Folkl.* VI (1943), 81-112.
VROEDE, P. DE — Mechelsche bibliographie. *Mech. Bijdr.* X (1943), 70-72.

Bijdragen die betrekking hebben op de geschiedenis van Mechelen of omstreken, verschenen in 1942, buiten de *Mechelsche Bijdragen*.

In het afgelopen jaar werden verschillende studieavonden gewijd aan het bestuderen der Mechelse plaatsnamen buiten de wallen en ook enkele fietsuitstappen ondernomen door de Mechelse kring voor oudheidkunde, geschiedenis en folklore. Zie *Mech. Bijdr.* X (1943), 2.

nr 18) gelegen zijn : het kasteel van Hagedocht, het hof ten Driessche, het goed vander Loobeke, het hof ten Brule (met schetskaart op blz. 25), Preutegem, Hendersem, Kwaderebbe.

Een plan van de gemeente Erps-Kwerps (naar POPP) vindt men op blz. 23.

27. SCHEPPER, L. DE — Hemiksem. Het Monnikenhof en zijn eigenaars. *Ts. Gesch. Folkl.* VI (1943), 113-36.

Met, op blz. 121, een toponymisch kaartje van een gedeelte dezer gemeente, volgens het „Boeck der Metinghe” (1660).

28. VERNIERS, L. — Toponymie van Vorst-bij-Brussel. *E. S.-Br.* XXVI (1943), 111-20 ; 189-92 ; 241-46.

Aan de hand van het gemeentelijk en kerkelijk archief, van de moderne kaarten en plans, bestudeert S. een aanzienlijk aantal plaatsnamen en rangschikt ze, volgens hun betekenis, in verschillende rubrieken, met het doel „het voormalig uitzicht van het „geographisch landschap”, en „den aard van de menselijke bedrijvigheid” te reconstrueren. De behandelde plaatsnamen worden op een toponymische kaart (blz. 234) zoveel mogelijk gesitueerd.

29. VERSTEGEN, V. — Geschiedenis van Attenrode-Wever. *E. S.-Br.* XXVI (1943), 32-44 ; 70-85 ; 150-57 (wordt vervolgd).

Vormt de inleiding tot de „Toponymie van Attenrode-Wever” van denzelfden S., die in de reeks „Oostbrabantsche plaatsnamen” (= Toponymica.IX) binnen afzienbare tijd zal verschijnen. Terloops worden in de hier aangeboden schets van het „aardrijkskundig en sociaal-economisch uitzicht” der gemeente, een aantal plaats- en persoonsnamen opgesomd.

30. WOLFS, E. DE- — Romaansche invloeden te Vissenaken. *E. S.-Br.* XXVI (1943), 44-47.

De oudste historische bewijsplaatsen voor de gemeentenaam Vissenaken wijzen op het naast elkaar bestaan van twee vormen : *Fenake* en *Vesnake*. Uitgaande van het prototype door A. VINCENT vooropgesteld, nl. *Fescenniacum* „domein van Fescenius” > Onl. **Fesnake*, meent S., dat de vorm *Fenake* alleen door de aanwezigheid van Romanen te Vissenaken in de XIe eeuw

kan verklaard worden. Deze Romaanse invloed dient ook te worden ingeroepen bij de verklaring van de veldnaam *Metsel* = Wa. *Marcelle* (*Marsalle*, *Marzelle*, enz.), diminutief van *marka, of wel Oudfra. *margelle*, *marzelle* < Mlat. **margella*, diminutief bij Lat. *marga* „rand, grens” (1).

(1) Verdere inlichtingen over Antwerpse en Brabantse gemeenten zal men aantreffen in de volgende publicaties :

BELMANS, F.--BROECKHOVEN, W. VAN — De molens te Geel. *Z. Kempen* XI (1942), 41-.

BONENFANT, P. — Histoire d'une institution qui a duré sept siècles et demi. L'hôpital Saint-Jean à Bruxelles. *Hospitalia* I (1939), 6-10.

DEWALHENS, P. — Tirlemont (Nos villes). *Bruxelles*, s. d. — Ook verschenen in *Thirinas* XVII (1943).

GOOTS, J. — De schansen te Dessel. *Z. Kempen* XII (1943), 18-.

— Het gemeentearchief van Dessel. *Z. Kempen* XI (1942), 64-.

JAMAR, H. — De moeizame wording der Sint-Blasiusparochie te Heppen. *Z. Kempen* XI (1942), 50- ; XII (1943), 10-.

JANSEN, J. E. — De Mariaverering te Turnhout. *Tax. N. R.* XV (1943), 109-21.

KEMPEN, J. E. VAN — Geel. De kapellen van Larum, Elsum en den Aard in 't jaar VI der Fransche Republiek. *Z. Kempen* XI (1942), 94-.

LINDEMANS, P. — Brabantsche pachthoven. *E. S.-Br.* XXVI (1943), 281-.

LINDEN, E. VAN DER — Allerlei over Ukkel onder het Fransch bewind. *E. S.-Br.* XXVI (1943), 47-52.

MERTENS, CH. — Le château féodal de Beersel et ses seigneurs (Les Fastes du Brabant). *Bruxelles*, 1943.

NAEYER, A. DE — Van Walfergem naar Hasselt (Meise), over Kobbegem, Bollebeek, Brussegem en Oppem. *Toer.* XXII (1943), 213-17.

PERGAMENI, CH. — Les archives historiques de la ville de Bruxelles. Notices et inventaires. *Bruxelles*, 1943.

SNEYERS, E. — De St. Pieterskapel te Retie. *Retie*, 1942.

Rec. J(ANSEN), J. E. *Tax. N. R.* XV (1943), 126.

VERBESSELT, J. — Het ontstaan der parochiën. *E. S.-Br.* XXVI (1943), 65-70 ; 140-49.

Vervolg van *Bibl.* 1942, blz. 454.

WACHTER, L. DE — Bibliografie van Mol (Addenda 1800-1940). *Z. Kempen* XI (1942), 37-.

AFD. IV. — LIMBURG en LUIK

A. — Generalia (1).

31. DYCK, A. H. VAN — Bijdrage tot een toponymisch glossarium. Zie *Bibl.* 1941, nr 40 en 1942, nr 40.

Rec. L(INDEMANS), *J. E. S.-Br.* XXVI (1943), 240 (2).

(1) Voor de geschiedenis van Limburg vestigen wij ook de aandacht op de volgende bijdrage :

NIESSEN, J. — Limburg, Geschichte einer deutsch-niederländischen Grenzlandschaft. *Jahrb. Arbeitsgem. der rhein. Geschichtsver.* VI (Köln, 1942).

(2) Locaal-historische gegevens over Limburgse gemeenten zal men aantreffen in de beneden vermelde bijdragen :

BOUVEROUX, P. — Over de dwangmolens der heerlijkheid Kessenich. *O. K. Hass.* XVIII (1943), 157-75.

BUSSELS, M. — Over het ontstaan der parochiën in het voormalig land van Grevenbroek. *Limb.* XXIV (1942/43), 251-57.

COENEN, J. — De „Tomp” van Grevenbroek. *Limb.* XXIV (1942/43), 189-98.

— Het kasteel van Stokkem. *Limb.* XXIV (1942/43), 165-77.

— Het kasteel van Gruitrode. *O. K. Hass.* XVIII (1943), 257-73.

GESSLER, J. — Hasselensia. *Limb.* XXIV (1942/43), 93-99; 213-18.

Blz. 216-18 over de Hasseltse huizen *Den Sloetel* (a^o 1513) en *Die Hoichbrugge* (a^o 1517).

— Het allereerste „raethuys” van Hasselt. *O. K. Hass.* XVIII (1943), 97-102.

INDESTEGE, L. — Een praatje óver het vroegere klooster van O.-L.-Vrouw-ter-Riviere, te Bree. *Limb.* XXIV (1942/43), 237-51.

— Memorieboek van het klooster van Onze-Lieve-Vrouw-Ter-Riviere te Bree (1464-1539). *Antwerpen.* 1943.

LUX, G. V. — Over het ontstaan van de parochie Rosmeer. *O. K. Hass.* XVIII (1943), 81-86.

LYNA, J. — De taaltoestanden in het graafschap Loon. *O. K. Hass.* XVIII (1943), 63-79.

MOORS, J. — De 14de-eeuwsche Dietsche oorkonden van Sint-Truiden. *Limb.* XXIV (1942/43), 74-81.

Zie *Bibl.* 1942, nr 45.

PUT, C. — Zutendaal. *Toer.* XXII (1943), 173-75.

REMAN, G. — Berbroek. *O. K. Hass.* XVIII (1943), 177-242.

ROOMER, P. — Het Kloosterhof te Neerlanden. *Limb.* XXIV (1942/43), 106-09.

STRAETEN, C. VANDER- — Van Hasseltsche uithangborden. *O. K. Hass.* XVIII (1943), 87-96.

— Bolderberg. *Limb.* XXIV (1942/43), 141-56.

Onwetenschappelijke etymologie en oude spellingen op blz. 141.

WEERD, H. VAN DE — Uit het verleden van Hoeselt. *Limb.* XXIV (1942/43), 81-84; 99-105; 123-27.

Zie *Bibl.* 1942, blz. 457, voetnoot.

AFD. V. — OOST- en WEST-VLAANDEREN

A. — Generalia (1).

32. VOET, L. — Vlaanderen in de vroege middeleeuwen. *Wet. Tijd.* VIII (1943), 121-29 (met een kaart, *ibid.*, 131-33).

Deze uitstekende schets beperkt zich „tot een uiteenzetting over de grote complexen niet in kultuur gebrachte gronden en over het nut dat de Vlamingen eruit hebben weten te halen in de periode die reikt tot de XIIIe eeuw”. Wat de woeste gronden betreft, dient een onderscheid te worden gemaakt tussen de kustvlakte en het binnenland.

De op de zee gewonnen gronden en hunne uitbating worden aangeduid met verschillende termen, waarvan S. de betekenis bepaalt zoals : *nova terra* (nieuwe grond), *werplant*, *berquariae* (schapenboerderijen), *vaccariae* (uitbatingen voor runderen bestemd) ; jonger zijn de *dunae* en de *moeren* (*solitudines*, *deserti loci*), die na de ontginning van de turf, in kultuurland omgezet werden en *fundus* of *wastina* geheten werden.

Tot aanduiding van onbebouwde grond in het binnenland ontmoet men in de bronnen de termen : *paludes* (moerassen), *marisci* (meersen, vochtige weilanden), *turbariae* (turfbatingen), *humectus* Mnl. *broek*, *forestum regale* (Koningsforeest) ; voor de

(1) Van belang voor de Vlaanderse geschiedenis zijn ook de volgende studiën :

DHONDT, J. — Het Land van Waas in het graafschap Vlaanderen (XIe-XIIe eeuw). *O. K. Waas* LIV (1943), 49-59.

— De crisis van het grafelijk gezag in Vlaanderen na den dood van Arnulf den Eerste. *Bijdragen gesch. en oudheidk.* (Gent, 1943), blz. 47-75.

STRUBBE, E. I. — Egidius van Breedene (11??-1270), grafelijk ambtenaar en stichter van de abdij Spermalie. Bijdrage tot de geschiedenis van het grafelijk bestuur en van de Cisterciënser orde in het dertiende eeuwse Vlaanderen (Univ. Gent, Werken uitg. Fac. Wijsb. Lett., 94). *Brugge*, 1942.

Rec. L(INDEMANS), *J. E. S.-Br.* XXVI (1943), 122-23.

VERMEULEN, J. — Kerkpatronen, bedevaartplaatsen en devootuorden in Vlaanderen. *Ovla. Za.* XVIII (1943), 49-60.

Voortzetting van de bijdrage vermeld in *Bibl.* 1942, blz. 460, n. 1.

vooral in het Zuiden uitgestrekte wouden : *silva, nemus* (zeldzaam is *boscus*) ; ingewikkelder is de terminologie voor heidegronden : *wastina, desertum, terra deserta, locus solitarius, solitudo, campus* = veld (heidezone) — *utfang, obstal (upstal), bruera* komen zelden voor.

Behoudens treffende beschouwingen over de oorbaarmaking, deelt S. zeer interessante bibliografische nota's mede.

B. — Afzonderlijke steden en dorpen.

GENT.

33. DUMONT, M. E. — Het site van Gent. *Ts. Ver. aandr. stud.* XIII (1943), 106-45.

Vermeldt terloops een aanzienlijk aantal plaatsnamen en biedt twee interessante kaartjes op blz. 119 en 124 (1).

(1) Van belang voor de Gentse toponymie zijn ook :

- BLOCKMANS, F. — Gent tot omstreeks 1336. De voorbereiding van een grooten tijd' (De Seizoenenreeks, *22). *Antwerpen*, 1942.

Rec. HOUTTE, J. A. VAN. *Rev. Phil.* XXII (1943), 315-17.

X. *Wet. Tijd.* VIII (1943), 20.

- KEYSER, P. DE — Gent, de stoere burecht van Vlaanderen. *Gent*, 1942.

Wij moeten vooral de aandacht vestigen op het verzamelwerk : Bijdragen tot de geschiedenis en de oudheidkunde (*Gent*, 1943), waarin de volgende opstellen over de geschiedenis van Gent werden opgenomen :

- WERVEKE, H. VAN — De historiografie van de stad Gent in de laatste dertig jaren, blz. 5-27.

- LUYKX-FONCKE, E. — Sint-Aubertus-Gesticht op Poortakker, blz. 77-96.

- VERHEYDEN, A. L. E. — De doopsgezinden te Gent (1530-1630), blz. 97-130.

- SCHERDER, J. — Gentenaars voor den Raad van Beroerte, blz. 131-41.

Te vermelden zijn ook een aantal vulgariserende opstellen in het dagblad *Het Laatste Nieuws* : De Pensstraat. De Penshuizekens. *Laatste Nieuws*, 28-6-1942 — De groote verhuizing. *Ibid.*, 28-6-1942 — Waar men de nieuwe straatnamen heeft gezocht (De oorsprong der nieuwe straatnamen). *Ibid.*, 14-7-1942 ; 16-7-42 ; 25-7-42 ; 28-7-42 ; 29-7-42 ; 6-8-42 ; 7-8-42 ; 14-8-42 ; 16-8-42 — Nog over de Gruuthusestraat. *Ibid.*, 17-7-1942 — De Veergreep. *Ibid.*, 18-7-1942 — Zie ook *Ovla. Za.* XVIII (1943), 93-94.

C. — Varia.

34. GROODT, R. DE — Bazel, eenige aantekeningen (vervolg). *O. K. Waas* LIV (1943), 5-48.

Zie *Bibl.* 1942, blz. 460, n. 1.

Behoudens historische nota's over de heerlijkheden van de gemeente, worden verschillende huis- en vooral herbergnamen medegedeeld op blz. 28 e. v.

35. DEFRAÏE, L. — Deerlijk's plaatsnamen. Zie *Bibl.* 1942, nr 49.

Rec. Es, F. VAN. *Ovla. Za.* XVIII (1943), 119-20.

36. LIEFTINCK, G. I. — Tien oude oorkonden van de Cisterciënser-abdij Baudeloo. *Album Verdeyen*, 265-76.

In deze oorkonden, meestal schenkingsoorkonden ten voordele van de Oostvlaamse abdij van Baudeloo, waarvan de hier gepubliceerde acht oudste opgesteld werden tussen de jaren 1218 en 1324, komen een aantal Oostvlaamse gemeente-, veld- en persoonsnamen voor, die verder dienen te worden onderzocht (1).

(1) Ook de volgende bijdragen kunnen door den toponymist met vrucht gelezen worden :

BROECKAERT, P. — Waasland. *Toer.* XXII (1943), 33-35.

DIERICKX, M. — Geschiedenis van Zingem. *Antwerpen-Brussel*, 1943.

Rec. L(INDEMANS), J. E. *S.-Br.* XXVI (1943), 238-39.

SOETE, J. — Rondom de Pastoor Slosse-herdenking en -tentoonstelling te Kortrijk (22/30 Nov. 1942). *Wet. Tijd.* VII (1943), 6-11.

Zie ook *ibid.*, 21 ; 23 ; 48.

De eigenaardige en reusachtige verzameling bidprentjes, doodbrieven, huwelijksaankondigingen, enz. door Pastoor SLOSSE (± 1920) tot stand gebracht, thans berustend in de Kortrijkse stadsbibliotheek, kan een bron vormen voor de studie van de Westvlaamse familiegesciedenis, de plaatselijke geschiedenis en het anthroponymisch onderzoek.

Van de hand van J. SOETE verscheen eveneens een werkje : Het wetenschappelijk werk en de verzameling van Pastoor Slosse. *Kortrijk*, 1942. Zie hierover *Toer.* XXII (1943), 7-8.

VERSTRAETE, D. — Historische geographie van het Maldegemveld vanaf de XVIIe eeuw. *Verhandeling Gent*, 1942.

WIELE, P. VAN. — Natuur en kultuur in het Land van Waas. *Toer.* XXII (1943), 155-57.

AFD. VI. — DE SPELLING DER VLAAMSE
PLAATSNAMEN

37. DYCK, A. H. VAN — Tweetalige plaatsnamen in en om Limburg. *Limb.* XXIV (1942/43), 158-60.

Aanvulling van de lijst verschenen in *Limb.* IX (1927/28), 154-56, met uitbreiding naar de Rijnprovincie (Waals-Ndl. en Hgd.-Ndl. plaatsnamen).

38. RAPORT, A. — Moderne plaatsnaamspelling. *N. Vla.* IX (1943), nr 29, blz. 11.

Citaat uit L. MEES' *Geschiedenis van Hingene* (1894) (blz. 41-42), waaruit blijkt dat S. de moderne spelling, reeds vóór 50 jaar, niet ongenegen was... Zie ook *N. Vla.* 1943, nr 32, blz. 6, waar uit het werkje van J. BOLS, *Eenige regeltjes (Mechelen, 1883-84)* wordt geciteerd : „De Vlaamsche namen, ontleend aan de aardrijkskunde, schrijft men *meest* naar de thans gebruikelijke spelling, en dus zonder vreemde, verouderde of gansch overtollige letters”.

AFD. VII. — HISTORISCHE en GEOGRAFISCHE HULPMIDDELEN

39. DEPT, G. G. — Introduction à la géographie historique du comté de Flandre au XVIIIe siècle. *Ts. Ver. aandr. stud.* XIII (1943), 3-39.

Zeer interessante methodologische bijdrage over de ontwikkeling van de historische aardrijkskunde in België en over de twee belangrijkste bronnen, die voor een studie over het graafschap Vlaanderen gedurende de XVIIIe eeuw ter beschikking moeten gesteld worden : 1. chorografische en topografische kaarten en plans ; 2. reisbeschrijvingen. In het tweede gedeelte behandelt S. samenvattend enkele problemen die in de door hem ontworpen studiën moeten onderzocht worden : 1. de demografische beweging ; 2. de historische ontwikkeling van de landelijke en stedelijke nederzettingvormen ; 3. de ontbossing en de ontginning ; 4. de groei van het wegen- en waternet ; 5. de grenzen van de parochies ; 6. de inlichtingen die de plaatsnamen uit de XVIII-eeuwse documenten kunnen verstrekken voor een historisch-geografisch onderzoek, waarbij S. betoogt dat de zgn. Carte de Cabinet van FERRARIS, van toponymisch standpunt uit, onbeduidend is, ondanks de verschillende pogingen die werden aangewend om daarvoor een degelijke toponymische documentatie te verzamelen. De bijdrage wordt geïllustreerd door een aantal reproducties en bevat waardevolle bibliografische verwijzingen die ook den toponymist ten zeerste interesseren.

40. DRAYE, H. — De studie van de Vlaamsch-Waalsche taalgrenslijn... zie *Bibl.* 1941, nr 66 en 1942, nr 54.

Rec. ENNEN, E. *Dt. Archiv f. Landes- u. Volksforsch.* VII (1943), 162-63.

L(INDEMANS), J. *E. S.-Br.* XXVI (1943), 240 (1).

41. GANSHOF, F. L. — Over de stadsontwikkeling tusschen Loire en Rijn... zie *Bibl.* 1942, nr 55.

Rec. R(AMACKERS), J. *Dt. Archiv f. Gesch. d. Mittelalters* VI (1943), 299-300.

(1) Zie ook het necrologisch opstel over J. F. VINCX van de hand van J. LINDEMANS in *E. S.-Br.* XXVI (1943), 282-84, waarin o. m. de bedrijvigheid van den overledene op het stuk van het taalgrensonderzoek wordt gememoreerd.

42. GOOSSENAERTS, J. e. a. — Heemkunde en wetenschap. *Wet. Tijd.* VII (1943), 49-52 ; 76-78 ; 97-103 ; 158-59 ; 169-71 ; 193-96.

In deze lezing, gehouden op de tweede studiedag van het „Verbond voor Heemkunde” te Brussel op 28 Sept. 1942, wordt met medewerking van een aantal beoefenaars der afzonderlijke wetenschappen, zoals de aardkunde, de oudheidkunde, de anthropologie, de dialectologie, de toponymie, enz. de stand van het betrokken onderzoek bondig belicht ; verder worden voor elke behandelde wetenschap de belangrijkste bibliografische inlichtingen verstrekt. Wat de toponymie betreft, zie boven nr 4.

43. JANSSENS, E. — Histoire ancienne de la Mer du Nord (Coll. Lebègue, 25). *Bruxelles*, 1943.

44. LINDEMANS, P. — De Vlaamsche landbouw in het verleden. *Turnhout*, 1942.

Rec. ES, F. VAN. *Ovla. Za.* XVIII (1943), 118-19.

Zie ook van denzelfden S. : Landbouw en heemkunde. *Heemkunde* II (1943), 85-86.

45. MOREAU, F. DE — Saint Amand, le principal évangéliste de la Belgique (Coll. nationale, 24). *Bruxelles*, 1942.

Rec. DHONDT, J. *Rev. Phil.* XXII (1943), 614-15.

46. MÜLLER-WILLE, W. — Die Naturlandschaften Westfalens. Versuch einer naturlandschaftlichen Gliederung nach Relief, Gewässernetz, Klima, Boden und Vegetation. *Westf. Forsch.* V (1942), 1-78.

47. OVERSTRAETEN, J. VAN — Heemkundige bibliografie vanaf 1940. *Heemkunde* II (1943), 74 ; 80-82 ; 90-92 ; 99-100 ; 105-108.

48. PAAPS, T. — Godsdienstig leven op Vlaamschen bodem in de VIIIe en in het begin der IXe eeuw (De Seizoenenreeks, 2). *Antwerpen*, 1941.

Rec. LUYKX, TH. *Rev. Phil.* XXII (1943), 616-17.

49. PHILIPPEN, L. J. M. — Beknopte methodiek der geschiedvorsching. Zie *Bibl.* 1942, nr 62.
 Rec. SCHEERDER, J. O. K. *Waas* LIV (1943), 68-69.
50. QUICKE, F. — Aardrijkskundige dorpsmonographie. Handleiding bij de studie van een landelijke gemeente. *Brussel*, 1943 [Fra. uitgave, *ibid.*].
 Rec. L(INDEMANS), J. E. *S.-Br.* XXVI (1943), 238.
X. Wet. Tijd. VIII (1943), 157.
51. ROECK, M. DE — Het Land van Waas en Boom. Zie *Bibl.* 1941, nr 75.
 Afzonderlijk verschenen als verhandeling nr 3 in de reeks uitg. door de Belg. Ver. aard. stud. *Leuven*, 1942.
 Rec. SCHEERDER, J. O. K. *Waas* LIV (1943), 66-67.
52. TULIPPE, O. — Structure agraire et paysage rural au Pays de Chimay. *Ts. Ver. aandr. stud.* XIII (1943), 40-105.
 Een zeer geslaagde historisch-geografische monografie over de gemeente Baileux waarin o. m. de nederzettings- en veldvormen, de ontbossing en de evolutie van de landbouw, mede op toponymische grondslag, zeer overzichtelijk worden bestudeerd. Vooral met de problematiek van deze studie zou iedere toponymist, die een toponymische monografie aan zijn geboortplaats wijdt, met veel vrucht kennis maken.
53. WACHTER, L. DE — Repertorium van de Vlaamse gouwen en gemeenten I.. [zie *Bibl.* 1942, nr 68] — IIe deel : Gemeenten A-G. *Antwerpen*, 1943.
 Rec. DEPT, G. G. *Ts. Ver. aandr. stud.* XIII (1943), 198-200.
 LINDEMANS, J. E. *S.-Br.* XXVI (1943), 120-22.
 SCHEERDER, J. O. K. *Waas* LIV (1943), 69-71.
X. Wet. Tijd. VIII (1943), 221-22.
 Zie ook van L. DE WACHTER, Het repertorium van de Vlaamse gouwen en gemeenten als werkbasis. *Wet. Tijd.* VIII (1943), 73-75 (1).

(1) Volledigheidshalve delen wij beneden ook in dit overzicht, in chronologische volgorde, de bijdragen mede die in het afgelopen

- jaar op het gebied der vaderlandse oudheidkunde verschenen zijn en die wij bij ons excerpieringswerk toevallig hebben leren kennen : SMITS, G. — Voorhistorische werktuigen III. *O. K. Hass. XVIII* (1943), 9-40.
 Zie *Bibl.* 1941, blz. 144, n. 1 ; *Bibl.* 1942, blz. 464, n. 1.
- BREUER, J. — La Belgique romaine (Collection „Notre passé” II, 1). *Brucelles*, 1943.
- BYVANCK, A. W. — De voorgeschiedenis van Nederland. *Leiden*, 1941.
 Zie *Bibl.* 1941, blz. 144, n. 1.
- Rec. † TENHAEFF, N. B. *Museum* L (1942/43), 78-81.
- Nederland in den Romeinschen tijd I-II. *Leiden*, 1943.
- Rec. HOORN, G. VAN. *Museum* LI (1943/44), 42-44.
- CHENET, G. — La céramique gallo-romaine d'Argonne du IVe siècle et la terre sigillée décorée à la molette. *Paris*, 1942.
- LAET, S. J. DE — Assche-Kalkhoven, een Gallo-Romeinsche nederzetting in onze gewesten. *Bijdragen gesch. en oudheidk.* (Gent, 1943), blz. 29-45.
- LANCKMAN, C. — Romeinsche munten te Denderleeuw. *Toer. XXII* (1943), 168.
- ROOSENS, H. — De Romeinsche villa van Denderwindeke. *E. S.-Br. XXVI* (1943), 204-08.
- TACKENBERG, K. — Ueber germanische Verteidigungsanlagen zur Zeit der Römerkämpfe. *Forsch. u. Fortschr.* XIX (1943), 71.
- FAIDER-FEYTMANS, G. — Eléments nouveaux apportés par l'archéologie à l'histoire économique du haut moyen âge. *Rev. Phil. XXII* (1943), 155-86.
- Zeer interessante bijdrage over de microchemische, spectrografische en petrografische analyse, toegepast op oudheidkundige Belgo-Romeinse en vooral Merovingische voorwerpen, ontdekt in het Haine-bekken (Trivières en Ciplý) en bewaard in het museum te Mariemont. S. wijst op de noodzakelijkheid van een algemeen aanvaarde oudheidkundige terminologie en van een samenvattend werk over de vroeg-middeleeuwse ceramiek ; ten slotte bespreekt zij (blz. 182-86) de tekortkomingen op oudheidkundig gebied in G. DES MAREZ: Problème de la colonisation franque.
- Le cimetière mérovingien de Tertre. Zie *Bibl.* 1942, blz. 465.
- Rec. ROOSENS, H. *Rev. Phil. XXII* (1943), 626-28.
- STOLL, H. — Alemannische Siedlungsgeschichte archäologisch betrachtet. *Zs. f. württemberg. Landesgesch.* VI (1942).
- MEERSSEMAN, G.-FIRMIN, BR. — De kerk van Torhout in het licht der jongste opgravingen. *Antwerpen*, 1942.
 Zie ook *Wes. Tijd.* VIII (1943), 41-42 ; 67.
- STEURS, V. — De heemkundige en het archeologisch bodemonderzoek. *Heemkunde* II (1943), 109-14.

BIJLAGE

De Persoonsnamenstudie in 1943

door K. ROELANDTS.

Door dit afzonderlijk overzicht van de anthroponymische bijdragen, die tijdens het afgelopen jaar verschenen zijn, zetten wij het plan voort, waarmede op initiatief van Prof. Dr H. J. VAN DE WIJER een aanvang werd gemaakt in de loop van 1942 (1), in afwachting dat in afzienbare tijd een algemene bibliografie moge samengesteld worden van al de studiën die tot dusver over de Nederlandse persoonsnamen gepubliceerd werden.

Intussen moet men, voor het verlopen jaar, nogmaals de nadruk leggen op de intense namenkundige werkzaamheid van J. LINDEMANS, die van Vlaamse zijde nog steeds de toon aangeeft door zijn rijk gedocumenteerde opstellen (nr 9) (2). Verder dient hier gewezen te worden op de belangrijke publicatie van middeleeuws-Brabants anthroponymisch materiaal door J. CUVELIER (nr 3) en op de gespecialiseerde studie van A. CARNOY over de oude hypocoristische *-so*-afleidingen (nr 2). Wat de spelling der *van-* en *de-*namen betreft werd, naar aanleiding van een brief van

(1) Zie *Com. Top.* XVI (1942), 145-60 ; XVII (1943), 466-80.

(2) Ter gelegenheid van de tweede studiedag van het „Verbond voor Heemkunde” werd een „Vlaamsche Vereeniging voor Familiekunde” gesticht, waarvan het voorlopig bestuur door Dr J. LINDEMANS wordt waargenomen. Deze nieuwe vereniging stelt zich tot doel „de kennis der Familiekunde en aanverwante vakken, zooals de Wapenkunde (Heraldiek), de Studie der Huismerken, benevens de Naamkunde te verspreiden en te bevorderen” (zie o. m. *Nieuw Vlaanderen* IX (1943), nr 3, blz. 2).

P. C. PAARDENKOOPEE (Leiden, 30 December 1942), een actie ingezet voor het toepassen van de echt Nederlandse, historisch te verantwoorden schrijfwijze dezer namen (nr 11).

Op het stuk van de buitenlandse anthroponymie verscheen dit jaar, van de hand van A. BACH, het eerste synthetische werk, waarin al de problemen, die het persoonsnamenonderzoek stelt, op grondige wijze behandeld en overzichtelijk samengevat worden. Daar in dit standaardwerk bovendien de Nederlandse namen mede bestudeerd worden, is het ook van het grootste belang voor den Vlaamsen anthroponymist.

1. BLOCKMANS, F. — De poortersboeken der groote steden tusschen Aa en Scheldebekken. *Rev. Phil.* XXII (1943), 204-19.

Bespreekt de omvang, de wenselijke vorm van publicatie en de historische waarde van de poortersboeken voor de sociologische en economische stadsgeschiedenis. Alhoewel het feit, dat de poortersboeken ook voor het anthroponymisch onderzoek buitengewoon leerrijk zijn — ten bewijze de door S. becritiseerde uitgave van R. A. PARMENTIER, *Indices op de Brugsche poortersboeken* (zie *Bibl.* 1939, blz. 244, n. 1) — in deze bijdrage niet opgemerkt wordt, is zij toch zeer waardevol van Vlaams namenkundig standpunt uit, al was het maar om wille van de talrijke bibliografische inlichtingen, vooral over de „vervangingsmidelen voor de poortersboeken”, dit zijn archiefbronnen (stadsrekeningen, domeinrekeningen, enz.), waarin ook regelmatig de nieuwe burgers worden opgegeven, in verband met het poortersgeld dat zij bij hun opneming als burgers moesten betalen.

2. CARNOY, A. — De verkleinwoorden met -so van Germaansche persoonsnamen in de Belgische toponymie. Zie hierboven, *Bibl. Pln.*, nr 16.
3. CUVÉLIER, J. — Contribution à l'histoire financière et démographique de Louvain au moyen âge. *Com. roy. hist.*, *Bull.* CVIII (1943), 1-40.

Rec. L(INDEMANS), *J. E. S.-Br.* XXVI (1943), 239.

In deze bijdrage wordt een zeer aanzienlijke lijst van persoonsnamen (doop- en familienamen) gepubliceerd (blz. 18-40), ingedeeld volgens de verschillende Leuvense parochiën. Dit materiaal, ontleend aan een register van ca 1390 (foutief 1340 gedateerd), is tevens van het hoogste belang voor het Vlaams anthroponymisch onderzoek. Talrijke personen worden er aangeduid door hun voornaam en de plaats waar zij wonen; een groter aantal nog dragen de naam van hun beroep en hebben geen vaste familienaam; sommigen worden zelfs alleen aangeduid door de naam van hun beroep, zonder doopnaam.

4. GESSLER, J. — Hasselensia. *Limb.* XXIV (1942/43), 93-99; 213-18.

Zie ook blz. 97-99 enkele voorbeelden van willekeurige schrijfwijze van familienamen te Hasselt in 1421-1620.

5. LIEVEVROUW-COOPMAN, L. — De bijnamen der Gentenaars. *Orla. Za.* XVIII (1943), 61-69; 73-80; 103-09.

Verklarende lijst van de historische bijnamen der inwoners van Gent, van de volksbenamingen voor wijken en inwoners van sommige straten, de bijnamen van geestelijken, stadsbedienden en werklieden, militairen, allerhande verenigingen, ambachtslieden, kinderen, enz., zonder rekening te houden met de eigenlijke (individuele) persoonsnamen.

Zie ook de terechtwijzingen en aanvullingen door X., Nog de „Bijnamen der Gentenaars”. *Ibid.*, 109-10 — J. MAHY, Terechtwijzing bij de „Bijnamen der Gentenaars”. *Ibid.*, 110, met nota van L. LIEVEVROUW-COOPMAN).

6. LINDEMANS, J. — Bijnamen te Wolvertem in de 17^e eeuw. *E. S.-Br.* XXVI (1943), 61-62.

Korte lijst van bijnamen en enkele Vlaamse doopnamen, uit de parochiale registers van Wolvertem.

7. — Van heemkunde naar familiekunde. *Heemkunde* II (1943), 61-63.

Ook verschenen in *Nieuw Vlaanderen* IX (1943), nr 7, blz. 7-8. Betooft dat de heemkundige niet alleen zijn aandacht dient te schenken aan de geschiedenis van zijn eigen familie en aan die van de plaatselijke geslachten, maar ook aan het anthroponymisch materiaal zelf, want „de anthroponymie kan even-

min de familiegeschiedenis over 't hoofd zien, als de toponymie de locale geschiedenis en de topografie".

8. — Hoe maak ik mijn stamboom op? Zie *Bibl. Psn.* 1942, nr 4.

Rec. INDESTEGE, L. *Limb.* XXIV (1942/43), 86.

9. — Over Vlaamsche persoonsnamen. *Nieuw Vlaanderen* IX (1943), pass.

Zie *Bibl. Psn.* 1941, nr 7; *Bibl. Psn.* 1942, nr 6.

Gedurende dit derde jaar, dat S. door deze rubriek de algemene belangstelling wenst op te wekken voor een degelijk anthroponymisch onderzoek in Vlaanderen, werden achtereenvolgens behandeld: de naam Willem en andere namen op *-helm* (nr 4, blz. 1 en nr 5, blz. 1-2); de namen op *-boud* (nr 13, blz. 7); Leopold en andere namen op *-boud* (nr 16, blz. 19); nog namen op *-boud* (nr 17, blz. 7); Geeraart en andere *geer*-namen (nr 28, blz. 8); persoonsnamen met *-vrede* (nr 44, blz. 1-2); Godevaard en andere *gode*-namen (nr 46, blz. 8 en nr 47, blz. 21 en 23).

Ook deze reeks van bijdragen werd uitgewerkt op dezelfde lofwaardige wijze als de twee vorige, beschreven in *Bibl. Psn.* 1942, nr 6. Wat het speciale gedeelte aangaat, moge hier vooral de aandacht gevestigd worden op de geschiedenis van de namen *Willem*, *Leopold*, *Geerberge* en *Godevaard*, alsook op de interpretatie van enkele soortnamen uit doopnamen, inz. uit namen op *-boud* (*harlekijn* < *Arlekin*, vleitvorm voor Erleboud; *rabaut* „losbandige persoon", waarbij de appellaam (*grauw*)*rabauw*, uit Fra. *ribaud* < Riboud; *tippen*, *teppen* „dwaze jongen" < Tieboud, vgl. *Bibl. Psn.* 1942, blz. 470-71; *bietebauw*, bij de verschillende hier aangehaalde spotnamen waarin *-boud* appellatieve afleidingen vormt, vgl. Hgd. *Trunkenbold*, enz.). Verder wordt voortdurend rekening gehouden met de hypocoristische namen als deze op *-kin*, *-ik(e)*, *-aard*, *-ing*, *-man*, *-in*, *-il*, *-so*, *-ok/-ak* (van Kelt. oorsprong, of bijvormen van *-ik?*), *-oi* (Ovla. Wvla. *-ai*), *-to*, Rom. *-oul*.

Uit het overvloedige materiaal vermelden wij de volgende verklaringen van afzonderlijke naamvormen: vn. *Lermus*, *Mus*, *Lerre(ke)n* uit *Willermus*, gedissimileerd < *Willelmus*; vn. *Lammen*, *Lemmen*, over Fra. *Guillam* uit Willem, waaruit ook vn. *Jommen*, *Lommen* over Fra. *Guillaume*; Bruss. fn. *Pipenpoi*, troetelnaam voor *Willekoi* < Willem, vgl. Ndl. *Pim* en *Panne*

voor Wim en Frans, Eng. *Peg* en *Polly* voor Meg (Margriet) en Molly (Marie); evenzo is *Pippin* (*Pepijn*) een troetelvorm, waarschijnlijk bij een *-win*-naam; vn. fn. *Anseel*, over Fra. *Ansel* (hypercorrect voor Fra. *Ansaud*) < Ans-woud; fn. *Dardebout* of *Tardebout* < **Thrad-bald* „dapper door lenigheid”, met eerste lid *draad* van *draaien*; fn. *Goubau*, Fra. voor Godeboud; vn. *Abboud* < Heddeboud; fn. *Hidsebout*, *Hutsebout* < Idesboud; fn. *Pol*s, genit. van Noordnl. *van de Pol* = Vla. *Poels*, *van de Poel*; vgl. fn. *Brepols*, *Endepols* (dus niet bij *Pol* < Leopold !); fn. *Rennebo(og)*, *Regibo*, over Fra. *Regibaut* uit **Ragin-bald* = Reinboud; fn. *Ro(e)ms*, *Rooms*, *Rommens* bij Romboud; fn. *Zeebots* < Ziboud; Limb. *Sanderbout* < Zwendeboud; fn. *Callebaut*, afleiding van *Kalle* = Katelijne (vgl. *Bibl. Psn.* 1942, blz. 470 *Callewaert*); Leuv. fn. *Corsboud* < Dt. *Kurzebolt*, oorspronkelijk vleinaam voor Koenraad, gegroeid uit hypocor. *Kunz*; fn. *Bols(en)*, *Bollen*, *Bollekens* < naam op *-bold*; fn. *Wiebols* en *Wittebol* < Wiboud; fn. *Geets*, *Geerdink* enz. bij Geeraard, waaruit ook Noordnl. *Gedde*, *Gediken*; Noordnl. fn. *Gra(e)s*, *Graesman*, *Graatsma*, met *-so*-afleiding van *Graad* (waarbij rechtstreeks fn. *Gratema*) = Geeraard, oorspronkelijk wellicht Geer-raad (FÖRST., VIIIe-IXe e., *Gairrad*); fn. *Giron*, *G(u)érin* Fra. vormen bij Geeraard; fn. *Graul(en)s*, *Grauwels*, *Graulius*, over Fra. *Giroul* uit Geerwolf; Noordnl. *Gherlach*, *Gheerloch* (Fra. *Gerlache*) < *geer*-naam met afleidingen *-il* + *-ak/-ok*; Wvla. fn. *Geernaert* < *geer*-naam met afleidingen *-in* + *-ward*; fn. *van Herberghen* = *van Geerbergen*, corruptie van *Vergerbergen* < vr. vn. *Geerbergé*; vr. vn. *Verele*, *Veerle* (later verward met *ver Hilde*, gelatiniseerd tot *Pharahildis*) < *Frithila*, diminutief van een *vrede*-naam; fn. *Vergauts* < Fredegaudus (met corrupte spelling *Fredegand*); Fri. vn. *Leffe* (**Leatfe*), verkorte vorm van Fri. *Lefferd* = Liedverd; fn. *Algoet* gaat voor het tweede lid terug op de volksnaam *gaut*; *Gobbe*, *Gobel(in)* vleivormen voor Godebrecht (vgl. *Bibl. Psn.* 1942, blz. 470 fn. *Gobbers* en *Geubels*); fn. *Go(r)ds*, *Geurts*, *Gorreman* uit Godehard, waaruit insgelijks *Gadert*, *Gadike*, *Goetter*, *Goedtier*, *Goedertier* (vgl. Fri. *Goettier*); fn. *Schalkens*, *Schel(le)kens* (Wa. *Scailquin*) < *Schalkin*, gemoedelijke vorm voor Godeschalk; fn. *G(e)uns*, *Goyens*, enz. *-in*-afleiding van een *gode*-naam; *Gollo*; contractie van *Gothelo* < Godefrid; *Joos* (met Dt. invloed *Joost*) uit *Jodse* > *Josse*, Fra. vleinaam op *-so* voor Godefrid (*Jodfrid*), waarnaast het hypocoristicon op *-ok* Fra. *Jodoc* > *Judocus* (hoerennaam *Pidook*)

= Petrus-Judocus); ten overstaan van fn. *Joosen(s)* zou fn. *Joosten(s)* aldus op Limb. afkomst wijzen.

Intussen werd een gedeelte van de tot dusver verschenen opstellen gebundeld (met bibliografische verantwoording en namenregister) onder de titel: Bijdragen tot de geschiedenis en de beteekenis van de Vlaamsche persoonsnamen, 1^e reeks. *Turnhout*, 1944.

10. MEERTENS, P. J. — De betekenis van de Nederlandse familienamen. Zie *Bibl. Psn.* 1941, nr 1; *Bibl. Psn.* 1942, nr 7.

Rec. OVEBSTRÆTEN, J. VAN. *Toer.* XXII (1943), 28.

Intussen verscheen de tweede herziene druk (met register van fn., blz. 84-102). *Naarden*, 1943 [1944].

11. PAARDENKOOPEP, P. C.--LINDEMANS, J. — De schrijfwijze van onze familienamen met „de” en „van”. *Nieuw Vlaanderen* IX (1943), nr 41, blz. 2 (met nota van de Red.).

Eerst verschenen in *Wet. Tijd.* VIII (1943), 25-28, met toestemmende nota van C. LOONTIENS, *ibid.*, 202.

LINDEMANS verklaart hoe de on-Nederlandse spelling van de betrokken familienamen ontstaan is en doet een oproep voor de historische en consequente schrijfwijze dezer namen, tegen de wet in.

Deze gezonde spelling zal voortaan ook aanvaard worden door de V. T. B., zie *Toer.* XXII (1943), 228. Vgl. verder ook *Lion Flandre* XV (1943), 175.

12. SWAEN, A. E. H. — Nederlandsche geslachtsnamen. Zie *Bibl. Psn.* 1942, nr 9.

Rec. V(OOYS), C. D(E). *Taalg.* XXXVII (1943), 81-82 (1).

(1) Om wille van het belang van de studie der uitwijking voor de persoonsnamenkunde verwijzen wij verder naar:

BEKOUW, J. H. — Bannelingen en vluchtelingen uit Ronse. *Naarden*, [1941].

Rec. TOLLENAERE, F. DE. *Museum* L (1942/43), 181-83.

REINCKE, H. — Die Deutschlandfahrt der Flandrer während der hansischen Frühzeit. *Hansische Geschichtsbl.* LXVII-LXVIII (1942/43), 51-164.

* * *

Op het gebied van de studie der Duitse persoonsnamen vermelden wij inzonderheid :

BACH, A. — Die deutschen Personennamen (Grundriss Germ. Phil. XVIII. Deutsche Namenkunde, 1). *Berlin*, 1943.

Vooral op het ogenblik, dat het onderzoek van de persoonsnamen pas in voldoende mate gevorderd is om de talrijke problemen van zeer verscheiden aard, die er mede verbonden zijn, te kunnen overzien en voor een klein gedeelte te verklaren; getuigt dit anthroponymisch standaardwerk van den bekenden germanist en namenkundige uit Bonn (aangekondigd in *Bibl. Psn.* 1942, blz. 474, voetnoot 1) werkelijk van een hoge wetenschappelijke durf. Te meer daar het materiaal uiteraard reeds weinig geschikt is voor een synthese en S. zich tot doel stelt „aus der Fülle der gewonnenen Erkenntnisse ein umfassendes und wohlgegliedertes Lehrgebäude zu errichten“, door „die grossartige Erscheinung der Bildung des deutschen Namenschatzes an sich und die ihn gestaltenden Kräfte als solche dar- und klarzustellen und einen weiten Sinnbezirk des deutschen Wortschatzes in der Eigenart seiner typischen Erscheinungen allseitig und mit Gründlichkeit zu erfassen“ (*Vorwort*, blz. vii).

Dit plan wordt uitgewerkt in 5 hoofddelen, waarin de Duitse voor- en familienamen, eventueel ook de Dt. (Germ.) stamnamen, telkens van een ander standpunt uit beschouwd worden, met inachtneming der overige Germ. (inz. Ndl.) en Idg. taalgebieden. Vooraf gaat een inleiding (blz. 1-22), die, na het vaststellen van de juiste verhouding tussen eigennamen en appellativa en tussen de verschillende soorten van eigennamen onderling, een beknopt overzicht geeft over de studie van de Dt. doop- en familienamen en van de namen der Germ. volkeren, over de bronnen der anthroponymie, alsmede een algemene bibliografische lijst bevat van studiën over Duitse, Engelse, Skandinavische, Franse, Italiaanse, Spaanse en Portugese, Balto-Slavische, Griekse, Latijnse, Keltische en andere vreemde psn. Op de 5 hoofddelen (A-E) volgt een kleiner kapittel (F) over het belang van het anthroponymisch onderzoek voor de andere wetenschappen.

A. De psn. van taalkundige zijde beschouwd („Die dt. Psn. als sprachliche Gebilde”, blz. 23-314).

Dit gedeelte, waarvoor de meeste wetenschappelijke detailstudies beschikbaar waren, wordt ook op de grondigste wijze bestudeerd. Na voorafgaande opmerkingen over de spelling en de dialectische verscheidenheden der Dt. anthroponiemen en na een korte critische beschouwing over de overlevering der oudste Germ. persoons- en stamnamen, komen achtereenvolgens en systematisch ter bespreking : de klankleer (o. m. archaïsme, accent, agglutinatie, aphaerese, proclisis, contaminatie, volksetymologie, spelling-pronunciation, analogie, latinisatie); de vormleer (geslacht, flexie, Lat. buigingsuitgang); de syntaxis (lidwoord, prepositie, appositie, plaats van de psn. in de volzin, adjectivale bijstelling, syntactische positie van de voornaam en de bijnaam (fn.) in de volledige naam, verval van de genitivale samenstelling, declinatie van de volledige naam, verbinding van doopnaam en fn. in de huidige Dt. dialecten — telkens met opgave van historische en geografische afwijkingen van de algemene regel). Inzonderheid worden vervolgens de woordvorming (blz. 69-186) en de betekenis (etymologie) van de Dt. psn. (blz. 186-314) op zeer oorspronkelijke wijze behandeld.

Met het oog op de woordvorming onderzoekt Š. vooreerst de Dt. voornamen : 1. de vorming der Ogm. volle namen (twee-, drie- en éénledige namen, oude participia, bakernamen; de thematische vocaal in composita, de onderlinge verhouding van de verschillende leden der composita; vorming van de Ogm. vrouwennamen); 2. de vorming der Germ. vleinamen, te onderscheiden van de door eënvoudige samentrekking ontstane „korte vormen” (één- en tweestammige vleinamen; speciale evolutie van consonanten onafhankelijk van de bekende klankwetten; hypocoristische suffixen *-o/-a* en *-io/-ia*, *-i* en *-in-/an-/un/-ni*, *-s* en *-st*, *-z* en *-(t)sch*, *-th/-d/-t*, *-nz* en *-nt*, *-k/-ch/-g/-ts/-tj* enz., *-l*, *-ing/-ung/-ang*, *-r*, *-lin* en *-kin*, ook *-man/-wip* en *-kint/-kint*, Slav. *-isch/-usch/-usch*, Lat.-Rom. *-in* ; samentreffen van verschillende dezer suffixen, volle namen + hypocoristische afleiding, tweede lid van compositum > suffix, enz.); 3. de vorming der Dt. namen van vreemde oorsprong; verder vindt men, op blz. 122-24, een belangrijke nota over de verhouding tussen vleinaam en volle naam in het algemeen.

Wat de vorming der Dt. bij- en familienamen betreft (blz. 125-73), wordt onderscheid gemaakt tussen : 1. namen ontstaan uit

een groep van woorden of een hele zin (met of zonder werkwoord); 2. namen die berusten op een of ander soort van compositum; 3. namen gevormd door middel van een afleiding: *-ing/-ung/-ang* uitgebreid tot *-ling/-king/-ding*, *-er* + uitbreidingen inz. *-inger* en *-bacher* (naast *-beck/-böck* < **bakjan-*), *-ert*, *-(i)sch*, ook *-mann* en *-frau*, genit. *-(e)s/-en(s)* en Fri. *-a/-inga* (*-enga/-unga*)/*-stra/-ma/-e)na*, diminutiva, stapelvormen. In dit verband bestudeert S. vervolgens (blz. 161-73) belangrijke speciale problemen, zoals de elliptische samenstelling („Klammerformen”); verkorting ten gevolge van zwaktonigheid; afleiding van vrouwelijke bij- en familienamen uit mannelijke, door de suffixen *-in/-en*, *-s(e)/-sch(e)* /*-st(e)*, *-sin/-sen/-schen*, Ohd. *-ār(r)a/-ārin*, (Ags. en) Mnl. *-igghe/-nege*, Eng. Ndl. *-ster*; collectieve aanduiding van de gehele familie door middel van *-s* (*-en/-ens*), *des/s* *-s/-e(n)*, *-a/-e*, *-er*, *-(i)schen*, *-ing* (*-inga/-iga/-igae/-ega/-egae/-ig*), of contaminatie hiervan.

Hetzelfde logische plan wordt gevolgd bij de behandeling van de vorming der namen van volkeren, stammen, dorpsbewoners, enz. Vooreerst de composita (o. m. met Germ. **variōs*, **faran-*, **sētjan-*, *-mann-/Ohd. -liuti*); vervolgens de afleidingen (op *-a-*, *-ja-*, *-i-*, *-u-*, *-an-/jan-*, *-ing/-ung-*, *-ina*, Kelt. *-avi*, genit. *-s*); ten slotte de verkorte vormen en elliptische composita bij stamnamen.

Het etymologisch gedeelte, dat onmiddellijk hierop volgt, bestaat insgelijks uit afzonderlijke rubrieken over de voornamen, de bij- en familienamen, de stamnamen enz. en eindigt met een speciaal onderzoek over de betekenisevolutive van de Dt. persoonsnamen.

S. is er in geslaagd, het probleem van de herkomst en de betekenis der Ogm. voornamen, in het algemeen en in het bijzonder, op zeer overzichtelijke wijze voor te stellen, dank zij een lijst van de voornaamste bestanddelen (blz. 187-210), waarin telkens enkele van de er bij horende volle namen medegedeeld worden. Deze lijst, die vooral berust op het materiaal van FÖRSTEMANN, werd samengesteld volgens de meest bekende semantische sferen der Ogm. (eventueel ook Idg.) anthroponymie: theophore namen (ontleend aan goden en helden), theriophore namen (ontleend aan dieren), magie en cultus (waarbij masker- en dierdansen), wapens, strijd en overwinning, krijgsvolk, de krijger en zijn eigenschappen, stambewustzijn, (grond)bezit, de heerser of vorst, heldenroem, de wijze raad, het recht, het gemoedsleven, schoon-

heid, kunst, ethnophore namen (ontleend aan volkeren of stammen), voornamen uit plaatsnamen; zie over de Ogm. en Mhd. vrouwennamen blz. 210-11. Waar zulks wenselijk is, verklaart S. bovendien op welke wijze deze verschillende sferen konden aanleiding geven tot een individuele benaming.

Bij de aanvang van het kapittel over de interpretatie der bij- en familienamen (blz. 211-90) wordt te recht gewezen op de omstandigheid, dat een groot aantal van deze namen op verschillende wijzen kunnen geïnterpreteerd worden en dat men in dit opzicht alleen zekerheid verkrijgt, na een voorafgaande studie van de namen- of familiegeschiedenis en de namengeografie (blz. 211-27). Steeds met dit voorbehoud worden dan talrijke bij- en familienamen verklaard, naar gelang zij ontstaan zijn uit voornamen (patronymica, metronymica en gynaeconymica), of wijzen op de (geografische) herkomst, de woonplaats, het beroep en de stand, of wel teruggaan op spotnamen.

De betekenis van de namen der Germ. volkeren of stammen is niet altijd definitief vast te leggen; S. deelt slechts de meest gangbare etymologieën van de voornaamste Germ. volksnamen mede, volgens de categorieën waartoe zij te herleiden zijn: volksnamen uit een psn., plaats van herkomst of nederzetting, het beroep (?), spotnamen. Bovendien wordt hier (blz. 299-304) de aandacht geschonken aan de kwestie der spotnamen van dorpsbewoners enz. („Ortsneckereien”), waarvoor S. ook poogt een indeling te vinden op semasiologische grondslag.

Dit eerste hoofddeel besluit (blz. 305-14) met een paragraaf over de betekensevolutie van de Dt. anthroponiemen in het algemeen: verruiming en verenging van betekenis, persoonsnamen uit soortnamen en appellativa uit persoonsnamen, waarbij het gevoelsoelement soms een rol speelt.

B. De psn. van historische zijde beschouwd („Die dt. Psn. in ihrer geschichtlichen Entfaltung”, blz. 315-453).

Het eerste hoofdstuk behandelt de historische groei van onze voornamenschat gedurende de Idg. en Ogm. perioden, de vroeg-middeleeuwse tijd (Angelsaksers, Skandinaven; wisselwerking tussen Germanen, Romanen en Slaven; Ohd. periode), het Christendom vóór en na de XIIe eeuw, de bloeitijd en herfsttijd der Middeleeuwen, het humanisme en het protestantisme, de Contra-Reformatie en de barok, de eeuw van de verlichting, de romantiek, het liberalisme en de hedendaagse tijd. In dit ver-

band wordt o. m. gehandeld over de invloed van de middeleeuwse ridderliteratuur en van de kerkelijke voorschriften op de naamgeving, over de geografische en chronologische verbreiding der christelijke doopnamen, over de opeenvolgende modenamen (met statistieken voor verschillende Dt. steden) en de verbreiding der vleinamen. Voorts treft men hier belangrijke nota's aan betreffende de geschiedenis van afzonderlijke doopnamen (*Johannes, Nikolaus, Elisabeth, Anna, Josef, Maria, Karl*), over de dubbele voornamen (oorzaak en gebruik), de invloed van de vreemde (mode)namen sinds de XVIIe eeuw (Spanje, Italië, Frankrijk, Engeland, Rusland, Skandinavië, Turkije) en de invloed van de jongere literatuur.

De geschiedenis van de bij- en familienamen (blz. 379-451) loopt over drie, hoewel niet duidelijk van elkaar te scheiden, tijdvakken : de Ogm. toestand, de overgangstijd en de periode der vaste familienamen.

Reeds tijdens de Ogm.-Ohd.-Mhd. tijden bezat men verschillende middelen om de samenhangigheid of de bloedverwantschap uit te drukken in de afzonderlijke namen : stafrijm, variatie, algehele naamsoverdracht, ablaut (?), de uitdrukking „zoon van..." en dgl. ; geslachts- of stamnamen werden toen aangeduid door de pluralisvorm van de naam van den stamvader, afleidingen op *-ing-/-ung-* enz. ; ook beschikte men vroeger, zowel als thans, over een ruime keuze van individuele bijnamen.

Wat de overgangstijd der Middeleeuwen betreft, is de verhouding tussen alleenstaande voornamen (die ook in latere teksten voorkomen), toevallig opduikende familienamen en overgeërfdde familienamen meestal moeilijk te bepalen ; daarom geeft S. de belangrijkste criteria en enkele datums, die bij de opsporing van het ontstaan der vaste bij- en familienamen van groot nut zullen zijn. Allerlei problemen zijn rechtstreeks hiermede verbonden, zoals de strijd tussen doopnaam en familienaam, de oorzaken van de stabilisatie der familienamen en de kwestie der populaire, niet-officiële bij- of familienamen („Hausnamen”).

Op het stuk van de geschiedenis der eigenlijke familienamen onderzoekt S. achtereenvolgens de chronologische verbreiding („Schichtung”) en de formele veranderingen der verschillende typen (uit voornamen, herkomst, woonplaats, beroep, spotnamen), aan de hand van talrijke historische en statistische gegevens. Verder wordt nog, in het historisch verloop, de aandacht geschonken aan de pleonastische fnn., de substitutie van bij-

namen („Beinamenwechsel”, verschillend volgens de onderscheidene standen), de officiële maatregelen in verband met de fnn., de kwestie der vaste fnn. in Noordwestduits-Ndl.-Fries taalgebied, de aanpassing van Ndd., Poolse, Litauwse en andere vreemde fnn. aan het Hgd., de twee- en meerledige fnn., de meest voorkomende Dt. fnn., de latinisering en grecisering van fnn., de vreemde fnn. in Duitsland (Slavische, Romaanse, enz.).

Ten slotte wordt een korte paragraaf gewijd aan de geschiedenis van de namen der volkeren, stammen, enz., inzonderheid met betrekking tot hun ouderdom, opkomen en verdwijnen; vaak droeg éénzelfde stam verschillende namen.

C. De psn. van geografische zijde beschouwd („Die dt. Psn. in ihrer landschaftlichen Staffellung”, blz. 454-519).

Hoewel voor dit gedeelte slechts zeer onvolledige gegevens voorhanden waren, schetst S. toch een interessant beeld van de gebondenheid van bepaalde voornamen aan bepaalde streken in Ogm.-Ohd. tijd (met onderlinge wisselwerking tussen de verschillende gebieden en stammen), in de christelijke Middeleeuwen (afhankelijk van plaatselijke heiligenverering en kerkpatroon), na de reformatie (tegenstelling tussen katholieke en protestantse gebieden), gedurende de moderne tijden (afhankelijk van de locale leidende kringen: landadel enz.) en de hedendaagse periode.

Ook voor de studie van de fnn. blijft in dit opzicht nog veel te doen. De voorlopige synthése, die hier geboden wordt (blz. 465-519), zal nochtans de verdere opzoekingen stellig ten goede komen. In tegenstelling met het voorafgaande kapittel over de doopnamen, stelt S. zich hier niet zozeer op historisch-geografisch standpunt, maar onderzoekt hij telkens in welke mate de verschillende semantische en formele typen van fnn. verbreid zijn over de onderscheidene landstreken: Opper-Duitsland, het Opperduitse-Middelduitse overgangsgebied, Middel-Duitsland (West- en Oost-), het Rijns-Ndd. overgangsgebied, Neder-Duitsland (ten Westen van de Elbe + de Nederlanden, het kustgebied aan de Noordzee, de streek beoosten de Elbe). Voor de verklaring van deze regionale verscheidenheden in de familienamenschat moet men rekening houden met talrijke factoren, zoals de aard der kolonisatie, verschil van stamkarakter, verkeer, territoriale en confessionele grenzen, migratie in binnen- en buitenland, enz. Ten overstaan van de formele evolutie („Neuerungen”) van de

familienamentypen zijn er bepaalde streken (inz. het Fries taalgebied en Z.-W.-Zwitserland, ook de Nederlanden), waar de oudere toestand langer is bewaard gebleven : aldus b. v. de fnn. met lidwoord en voorzetsel. In dit verband weidt S. vooral uit over de historische en geografische evolutie van de fnn. en plnn. op *-ing* (blz. 507-19).

D. De psn. van sociologische zijde beschouwd („Die dt. Psn. in ihrer ständischen Schichtung”, blz. 520-56).

In de eerste plaats bepaalt S. het aandeel van de verschillende standen en sociale groepen bij de vorming en de ontwikkeling van de Dt. doop- en familienamen : de vorsten en de adel (o. m. over *von*), de geestelijkheid, de stedelijke burgerij, de ambachtslieden, de geleerden, stad en land, de horigen en knechten, de middeleeuwse zangers en vaganten en de toneelspelers van latere tijd, de ridders en dgl. („der Kreis der Asozialen”), de soldaten, de buitenechtelijke kinderen en de vondelingen, de politieke verenigingen, de religieuze gemeenten, de verschillende generaties, de doopnamen der beide geslachten, de vrouwelijke doopnamen, de fnn. van meisjes en vrouwen, de rol der familiën afzonderlijk (familietraditie), gelijknamige broeders, het bestendige aandeel van den enkeling bij de vorming van de namenschat.

Vervolgens worden belangrijke inlichtingen verstrekt over de uitwisseling van persoonsnamen en namengebruiken tussen de verschillende sociale groepen (blz. 540-43), over de regeling van de namenkeuze en het dragen van de naam door volksgebruik en recht (blz. 543-50), over de namen der Joden in Duitsland (blz. 551-56).

E. De psn. van psychologische zijde beschouwd („Dt. Psn. als Gegenstand und Ausdruck geistig-söelischer Haltung”, blz. 557-604).

Als volkskundige spoort S. in dit gedeelte al de thans nog levende resten op van de primitieve houding van den mens tegenover de naam, alsmede de er uit voortvloeiende gedragingen : de maatregelen, die noodzakelijk geacht werden om onheil af te weren en gunsten te bekomen.

Omgekeerd wordt de keuze en de vorm der psn. zelf beïnvloed door de algemeen-menselijke geestesgesteldheid : de rationele en de oncritische of naïeve houding (allerhande soorten van volksetymologie, psn. voor dieren, enz.), de mode, het primitief

geloofsleven, navolging van vereerde of hooggeschatte persoonlijkheden en familiën, haat en verachting, verlangen naar weluidende of opvallende namen, spot en de reactie hiertegen, aanpassing van de (vreemde) naam aan het taalmilieu. Evenzeer wordt de naamgeving beïnvloed door de geesteshouding van bepaalde groepen van mensen : theater- en filmhelden, landlopers en landsknechten enz., studenten, de humanisten sinds de XVe-XVIe eeuw, de boeren, de adel en de burgerij, confessionele gemeenten, regionale mentaliteit, de verschillende generaties. Ondanks deze historische en regionale verscheidenheid, vormt de huidige Dt. doopnamenschat toch één grote eenheid, als uitdrukking van de geesteshouding van het gehele volk. Dit was ook het geval, hoewel in een ander opzicht, voor de Ogm. namen ten overstaan van b. v. de Griekse en Latijnse anthroponiemen.

F. „Deutsche Personennamenforschung im Dienste anderer Wissenschaften. Namen und Sachen" (blz. 605-16).

In afzonderlijke paragrafen wordt op duidelijke wijze voor ogen gesteld, hoe de anthroponymie merkwaardige resultaten oplevert voor de linguïstiek, de ethnografie en mythologie, de studie van de heldensage en van de middeleeuwse literatuur, de studie van het ambachtswezen, de kolonisatie- en migratie-geschiedenis (met 2 kaartjes), de familie-kunde, de volkskunde en het onderzoek van de voornaamste cultuurgebieden („Kultur-raumforschung"). Zelfs dient de namenkunde practisch mede te helpen aan de nationale opvoeding van de jeugd in het kader van de school en van de familie.

S. is er werkelijk in geslaagd, ondanks de onvermijdelijke herhalingen, een enig meesterwerk tot stand te brengen, dat „die wesentlichsten allgemeinen Ergebnisse der namenkundlichen Arbeit systematisch zusammenfasst, die Probleme in ihrer Vielfältigkeit und wechselseitigen Abhängigkeit aufzeigt, die Forschungsweisen der Namenkunde erkennen lässt und dem Leser gleichzeitig eine reiche Materialkenntnis vermittelt" (Vorwort, blz. VIII). Deze kennis van het ontzaglijke materiaal op zichzelf ware nochtans voor den lezer duurzamer te verwerven geweest, indien S. een volledig register van de behandelde namen, bestanddelen en suffixen had kunnen samenstellen ; de uitvoerige inhoudsopgave (blz. XI-XXI) en het zaakregister (blz. 619-27) verhelpen hieraan slechts ten dele. In ruime mate werden de Ndl.

namen mede bestudeerd, aan de hand van de bijdragen van MANSION en WINKLER en van enkele verspreide artikels in Ndl. en Ndd. tijdschriften. Waardevol is tevens de zoer uitgebreide bibliografie, die telkens na de verschillende paragrafen medegedeeld wordt.

Deze studie, die een stevig bolwerk vormt tegen het tierige dilettantisme, moet nageslagen worden voor om het even welk probleem van de persoosnamenkunde. Mogen de beide overige banden der „Deutsche Namenkunde“ (resp. over de plaatsnamen en over verschillende kleinere namengroepen) spoedig verschijnen!

— Deutsche Eigennamen in volkskundlicher Betrachtung (W. PESSLER, Handbuch der dt. Volkskunde III, 321-73). *Potsdam*, o. J.

Rec. CHRISTMANN, E. *Zs. Nf. XVIII* (1942), 276-78.

Deze reeds voor enkele jaren verschenen studie (zie *Bibl.* 1937, blz. 202 en 1940, blz. 427) behandelt de Duitse plaats- en persoosnamen (doop- en familienamen) van historisch-geografisch en psychologisch standpunt uit, waarbij nochtans het gemis van voldoende aantal detailonderzoekingen duidelijk tot uiting komt.

Volgens Recensent zou BACH de invloed van het Christendom op de keuze van de voornamen enigszins verkeerd voorgesteld hebben en te weinig rekening gehouden hebben met de invloed, uitgegaan van bepaalde koningsnamen en epische figuren. Verder wordt hier gewezen op twee door S. niet vermelde kenmerken van de Germ. naamgeving.

CHRISTMANN, E. — Personennamen in und als Flurnamen. *Nachr. Flnkunde XII* (1943), 36-40.

Volgens een mededeling in *Zs. Nf. XVIII* (1942), 277 zou van de hand van denzelfden S. een anthroponymische bijdrage verschijnen in het tijdschrift *Deutsche Volkskunde*, jrg. 1943.

GOTTSCHALD, M. — Die deutschen Personennamen. Zie *Bibl.* 1940, blz. 433; *Bibl.* 1941, blz. 157.

Rec. WESCHE, H. *Anz.f. dt. Alt. u. dt. Lit.* LXII (1943), 41.

LOY, K. — Fremdsprachliche Familiennamen in Deutschland. *Zs. Nf. XVIII* (1942), 268-75.

Verklarende lijst van (gedeeltelijk verduitsste) familienamen

van Italiaanse, Franse, Hongaarse, Poolse en vooral Tsjechische oorsprong, hoofdzakelijk ontleend aan de bevolkingsregisters van Bamberg (1922), Bayreuth (1920/21), Coburg (1919), Freising (1912), Hof (1912/14), Kronach (bij gelegenheid, 1924/25), Lichtenfels (1914), München (1916), Nürnberg (1925), Selb (bij gelegenheid, 1911/12) en Würzburg (bij gelegenheid, 1915). Aan het einde worden enkele vreemde fn. medegedeeld, die volkomen vervangen werden door al of niet naar vorm of betekenis er op gelijkende Duitse.

Zie voorts over de familiekunde in Duitsland :

PRINZ ZU ISENBURG, W. K. — Sippen- und Familienforschung (Studienführer, hrsg. F. KUBACH, Gruppe I. Kulturwissenschaft, Bd. 20). Heidelberg, 1943.

SCHMIDT, L. — Die deutschen Königsnamen. *Geistige Arbeit* IX (1943), nr 23 van 1-12-1942.

VERSTRAETE, E. — Het centraal archief voor familiekunde te Leipzig. *Wet. Tijd.* VIII (1943), 37-38.

* * *

Over de studie van de persoonsnamen in de overige landen, konden wij dit jaar, om wille van de omstandigheden, slechts weinige inlichtingen verkrijgen.

Met betrekking tot de Skandinavische persoonsnamenstudie, kunnen de volgende bijdragen enige dienst bewijzen aan den Nederlandsen namenkundige :

KNUDSEN, G. — † KRISTENSEN, M. — HORNBY, R. — Danmarks gamle Personnavne I. Fornavn, H. 7-8. København, 1943-1944.

Zie *Bibl.* 1941, blz. 159-60 ; *V. T. V.*, *Med.* XVIII (1942), 1-2 [lees ald., blz. 2, regel 1 : (1-7) in plaats van (17)].

Vervolg van het woordenboek over de oude persoonsnamen van Denemarken, deel I : Voornamen.

LUNDELL, J. A. † — Personnamn i vardagslag. Studier över sydsvenska personnamn (Les noms de personnes de tous les jours. Études sur les noms de personnes de

la Suède méridionale), utgivna av J. A. LUNDELL † (Svenska landsmål och svenskt folkliv, B. 44, oorspronkelijk H. 194 en H. 237). *Stockholm*, 1932-1944.

Deze studie, waarvan het eerste stuk verscheen in 1931 [1932] en het tweede in 1941 [1944], bevat drie bijdragen van J. A. LUNDELL (over de persoonsnamen van het eiland Öland, blz. 1-39; over de persoonsnamen van Skåne, voorkomende in de literatuur uit ditzelfde gebied, blz. 67-92; over de persoonsnamen van de kantons van Möre in Småland, blz. 127-47); voorts aantekeningen van P. JOHNSON, over persoonsnamen en personen van het kanton Östra Göinge (Skåne), blz. 40-66. Bovendien worden enkele Skånse vertellingen over namen medegedeeld door E. WIGSTRÖM (blz. 93); ter aanvulling van de namenlijst, verschenen in *Sv. landsm.* VI. 7 (1889), 22-24, publiceert A. L. SENELL een dertigtal mans- en vrouwennamen, opgetekend uit Zuidzweedse processtukken (blz. 94). Hierop volgt ten slotte een opstel van G. RUDBERG, over het namengebruik in een parochie van Skaraborg (blz. 95-126).

ODSTEDT, E. — Namngivningen och dess principer i dalska textilier. *Rig* 1942.

SCHÜTTE, G. — Hvad skal Barnet hedde? En ny nordisk Navnebog til Vejledning for Forældre ved Navnevalget for deres Børn. *København*, 1941.

Een namenboekje (32 blz.), bestemd als handleiding voor de ouders bij de keuze van een naam voor hun kinderen. De eigen Noordse (Deense) namen worden aanbevolen. Inhoud: I. Noordse namengeving; ontwikkeling, verval en herstel — II. Mannelijke psn. — III. Vrouwelijke psn. — IV (Aanhangsel). Vreemde namen.

— Ejendomsområdet ved geografiske Navne og Indbyggernavne. *Danske Studier* 1942, 62-64.

Over genit. -s in composita en over inwonersnamen op -far, -bo, -ing, -bagge, -batting.

Zie over genit. -s in familienamen ook K. M. NIELSEN, The Position of the Attribute in Danish Runic Inscriptions. *Acta phil. scandinavica* XVI (1942/43), 212-32.

Van meer speciale aard zijn vervolgens de beneden vermelde studiën :

HOOPS, J. — *Shakespeares Name und Herkunft* (Sitzungsber. d. Heidelberger Akad. d. Wiss., Phil.-hist. Kl. 1940/41, Abh. 5). *Heidelberg*; 1941.

Rec. FOKHARDT, E. *Engl. Studien* LXXV (1942/43), 232-36.

Niet alleen over *Shakespeare* = „Schüttelspeer, Speerschüttler”, doch behandelt ook de persoonsnamen in de impe-
ratief over het algemeen.

KERÉNYI, A. — Die Personennamen von Dazien (Dissertationes Pannonicae, Ser. I, fasc. 9). *Budapest*, 1941.

Rec. INSTINSKY, H. U. *Dt. Literaturztg.* LXIV (1943), 184-87.

Lijsten van al de namen, die voorkomen op de inschriften der Romeinse provincie Dacië, van de tijd der inlijving bij het Imperium door Trajanus tot de tijd der afscheuring onder de regering van Aurelianus.

MICHAËLSSON, K. — *Car en cosse*. *Studia neophil.* XV (1942/43), 187-90.

Rec. LILJEGREN, S. B. *Ibid.* XV (1942/43), 360.

Bijnaam van een Parijse vrouw (a° 1298, 1299) = chair en cosse, te verstaan als „une femme portant un surcot à fentes latérales”.

VASMER, M. — Ein vandalischer Name der Goten. *Studia neophil.* XV (1942/43), 132-34.

Rec. LILJEGREN, S. B. *Ibid.* XV (1942/43), 358.

Akk. pl. *Τρούλος* (Olympiodoros) wordt afgeleid van Ogm.
*trulla- „Unhold”, vgl. On. *troll*, Mhd. *trolle*, *troll*, enz.

NASCHRIFT. — Gelet op de steeds groter wordende moeilijkheden die aan de wetenschappelijke informatie worden gesteld, zijn de stellers van het bovenstaande overzicht zo vrij de lezers dringend om toezending te verzoeken van alle bijdragen over plaats- en persoonsnamenstudie, niet het minst van deze welke in plaatselijke of gewestelijke tijdschriften, in dag- en weekbladen, enz. mochten verschijnen.

Adres : Prof. dr H. J. VAN DE WIJER, Instituut voor Vla. Toponymie, E. van Evenstraat 10^{IV}, Leuven.
